

Nader **Bekeken**

Het beste deel

Verder in dit nummer o.a.:

- Een bevindelijk man
- Verbonden en gebonden
- Priesters in de hof van Eden?

Het belangrijkste deel

Toen ze verder trokken ging hij een dorp in, waar hij gastvrij werd ontvangen door een vrouw die Marta heette. Haar zuster, Maria, ging aan de voeten van de Heer zitten en luisterde naar zijn woorden. Maar Marta werd helemaal in beslag genomen door de zorg voor haar gasten. Ze ging naar Jezus toe en zei: 'Heer, kan het u niet schelen dat mijn zuster mij al het werk alleen laat doen? Zeg tegen haar dat ze mij moet helpen.' De Heer zei tegen haar: 'Marta, Marta, je bent zo bezorgd en je maakt je veel te druk. Er is maar één ding noodzakelijk. Maria heeft het beste deel gekozen, en dat zal haar niet worden ontnomen.'

(Lucas 10:38-42)

Het woord 'kerk' betekent letterlijk: wat van de Here is. De kerk is dus van de Here Jezus. Hij brengt bij elkaar, Hij brengt bijeen. Hij bouwt en bewaart zijn kerk. Dat is wat we belijden.

Maar wat betekent dat voor ons? Waar gaat het nu om in de kerk? Waarop moeten we letten? Wat is het allerbelangrijkste?

Die vraag is belangrijk omdat er vandaag veel in beweging is. Het zicht op waar het in de kerk en de kerkdienst om moet gaan, verschuift. Er wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen. De een zegt: We moeten meer ruimte geven aan expressie, dans en muziek. De ander zegt: Nee, we moeten juist leren van de katholieke kerk met haar gevoel voor rituelen en sereniteit. Weer een ander zegt: We moeten die kant helemaal niet op, het komt juist aan op soberheid en rust.

En zo sta je zomaar tegenover elkaar. Daarom is die vraag belangrijk. Waar gaat het nu om? We geloven dat de kerk het werk van de Geest is. Maar wat vraagt dat van ons? Waar moeten we dan allereerst mee bezig zijn?

In dit verband kijken we naar die bekende geschiedenis over Marta en Maria in Lucas 10:38-42. Twee zussen die zo totaal van elkaar verschilden. En

de Here Jezus die daaraan een les verbindt, ook voor ons. Een les die ons leert waar onze prioriteit moet liggen, als het gaat om de kerk.

Drie verschillende mensen

Het verhaal speelt zich af in Betanië. In dat dorp wonen drie nogal verschillende mensen: Marta, Maria en Lazarus. Van de evangelist Johannes weten we dat Jezus een speciale band had met alle drie. Hij zegt: Jezus hield veel van Marta en haar zuster, en van Lazarus (Joh. 11:5). Dat is even een belangrijk gegeven. Wat hier gebeurt, heeft dus niets te maken met een soort voorkeur van de Here Jezus voor één van de drie. Het heeft niets te maken met een onderscheid in persoon of karakter. Voor de Here Jezus spreekt het ene karakter niet meer aan dan het andere. Nee, Jezus houdt van alle drie personen evenveel.

En zo vertelt Lucas hoe Jezus bij hen te gast was. Ja, hij noemt specifiek Marta die Hem gastvrij ontving. Het is duidelijk dat Marta de touwtjes in handen

heeft. Het zou kunnen dat ze de oudste was. Opvallend is dat Lucas verder niets meedeelt over Lazarus. Is hij de stille figuur op de achtergrond? Van Maria vertelt Lucas dat zij degene was die aan de voeten van de Here Jezus zat om zijn woorden als het ware in te drinken. En Marta liep bedrijvig heen en weer om overal voor te zorgen.

Alle drie brachten ze op hun manier hun liefde voor de Here Jezus tot uitdrukking. Ieder in overeenstemming met hun eigen karakter. Met hun eigen liefdestaal. Tot zover is er ook geen enkele moeilijkheid. Als het hierbij was gebleven, dan was er niets aan de hand geweest.

Zo ook de kerk

De kerk bestaat ook uit verschillende personen. Mensen met verschillende karakters, met verschillende talen van de liefde. Hoe ze hun liefde uiten? De één meer op de achtergrond, de ander meer op de voorgrond. Dat is geen probleem. God stelt niet het ene karakter boven het andere. In de kerk kunnen we allemaal naast elkaar bestaan. Zoals bij Marta, Maria en Lazarus in Betanië. Er ontstaat pas een probleem als Marta van geen ophouden weet en maar blijft zorgen en sloven. Of nog beter gezegd: het probleem ontstaat wanneer ze Maria de maat neemt, vanuit het besef dat die niet ziet wat het belangrijkste is. Dat geldt ook voor de kerk. Waar ontstaat het probleem?

Wanneer je de ander de maat neemt vanuit jezelf. Vanuit jouw idee van wat het belangrijkste is en wat niet. Daarom zijn veel gemeenten verdeeld, en soms zelfs gescheurd.

Er is veel voor te zeggen dat Marta en Maria een onderlinge afspraak hadden gemaakt toen ze hoorden dat Jezus in aantocht was. Maria zou Jezus en zijn discipelen ontvangen en Marta zou de laatste hand leggen aan die dingen die nog gedaan moesten worden.

Maar goed, dat loopt dus op een gegeven moment uit de hand. Je ziet het voor je. Marta die maar heen en weer blijft rennen. Voor een moment van echt contact met de Here Jezus heeft ze geen tijd. Zo druk is ze voor Hem aan het werk.

Langzaam maar zeker gaat ze zich ergeren aan Maria. Die daar maar stil zit te genieten van de gesprekken met Jezus. Ze zal ongetwijfeld in het begin geprobeerd hebben de irritatie te onderdrukken. Maar op een gegeven moment lukt dat niet meer. Ziet Jezus dan ook niet eens hoe ze zich uitslooft? En dan komt het moment dat de bom barst: 'Heer, kan het U niet schelen dat mijn zuster mij al het werk alleen laat doen? Zegt U er alstublieft iets van!'

De Here Jezus

Nou, dat doet Jezus ook. Maar alleen anders dan Marta verwacht. De Here Jezus maakt haar duidelijk hoe het hele probleem kon ontstaan. En precies, ook dat heeft ons iets te zeggen. Want dit is niet zomaar een verhaal. Maar het is een les die ook wij ons ter harte moeten nemen.

De Here Jezus zegt: 'Je bent zo bezorgd en je maakt je veel te druk.' De oorzaak is dus Marta's bezorgdheid. Daarin gaat ze te ver. Ze schiet door. Ze laat zich te veel door haar karakter leiden. Haar zorgzame aard slaat om in bezorgdheid en slaat helemaal door in overbezorgdheid. Ze maakt zich zo druk en nerveus dat ze het belangrijkste uit het oog verliest. Daarom gaat het fout.

Ik trek een lijn naar vandaag, naar de kerk. Er is gigantisch veel in ontwikkeling. Er bereiken mij verhalen van wat er allemaal in kerkelijk Nederland gebeurt. In onze kerken, maar ook breder. Het lijkt allemaal wel een beetje op hol geslagen. En daar zijn verschillende redenen voor. Maar één reden, die ik de laatste tijd steeds weer hoor, is deze:

de zorg of de kerk de kinderen en de jongeren wel kan vasthouden. En of de kerk wel aantrekkelijk is voor de wereld, de mensen om ons heen. En zo worden er besluiten genomen, dingen gedaan, activiteiten ontplooid. Maar het schiet door.

Zorg wordt bezorgdheid wordt overbezorgdheid. Angst en nervositeit slaan om zich heen. En zo worden de voorstellen steeds gekker. Als je soms hoort wat er in erediensten gebeurt, wat er gezongen wordt, hoe er gepreekt wordt, wat er gedaan wordt, dan schrik je. Het belangrijkste dreigt uit beeld te raken. Namelijk dat het er in de kerk om gaat, zoals de catechismus zegt, dat de Here Jezus aan het werk is.

Dat Hij vergadert, beschermt en onderhoudt. En dat Hij dat doet door zijn Woord en Geest. En dat dáár alle nadruk op moet liggen. Dat dát het belangrijkste is. Dat dat de kerk kerk maakt, en niet al die dingen eromheen. Hoe goed bedoeld ook.

Zijn dienst aan ons

Jezus leert hier aan Marta dat het allerbelangrijkste in het leven niet is: ónze dienst aan de Here Jezus, maar zijn dienst aan ons. Dat is een les die we allemaal nodig hebben, wat voor karakter we ook hebben. Een les die ook belangrijk is, als het gaat om de kerk. Het gaat niet om onze inspanningen, om datgene wat wij bedenken en bedenken. Hoe goed bedoeld ook. Maar het gaat in de eerste plaats in de kerk om wat de Here Jezus doet. Natuurlijk kun je zorg hebben over de kerk. Je kunt bezorgd zijn of je kinderen later nog wel bij de kerk zullen horen. Afgezien van het feit dat je dat niet in de hand hebt, is het ook belangrijk om het belangrijkste niet weg te gooien. Namelijk dat je je concentreert op wat Jezus zegt. Zijn Woord, zijn Geest, die moeten het doen. Die bouwen de kerk.

En concreet voor de kerkdienst betekent dat, dat het Woord van de Here dan ook centraal moet blijven staan. In de kerk gaat het allereerst om luisteren. Als het ware aan de voeten van de Here Jezus zitten. De fout van Marta was dat het dienen van Jezus in haar leven de eerste plaats was gaan innemen, in plaats

NaderBekeken

- **Schriftlicht**
Het belangrijkste deel 202
Pieter Boonstra
- **Kroniek**
Jaap Kamphuis, een bevindelijke man zonder titel. Een persoonlijke impressie 205
Jan Blok
- **Thema**
Verbonden en gebonden 210
Pieter Pel
- **Column**
Goed Nieuws 214
Rufus Pos
- **Nieuw cahier**
Nieuwe bijbelstudies over het boek Spreuken 215
Hans de Wolf
- **Rondblik**
De mens (m/v), priester in de hof van Eden? 216
Henk Room
- **Klimaatafspraken**
Trekken en buitensluiten 221
Pieter Niemeijer
- **Synode 2017**
Synode-impressie 222
Dick Dreschler
- **Gemeentebreed**
Evangelisatie: de kerk binnenstebuiten 224
Alko Driest
- **Gelezen**
Ik zocht Allah en vond Jezus 226
Lucius de Graaff
- **Gedicht**
De linguïstieke logika van het Nederlands. H. Hagers 228
Gert Slings
- **Persrevue**
Geen transitie zonder traditie Door de tekst kruipen en dán preken! 231
Perry Storm

van de dienst van Jezus aan haar. Dat kan zomaar gebeuren. In de kerkdienst kan die balans zomaar verstoord raken. Dat alles draait om óns dienen van de Here. Wat wij de Here aanbieden. Onze lof, ons lied, onze inspanning. In plaats van dat het allereerst gaat om datgene wat de Here óns aanbiedt. Dat we ons dáárop richten. Dat we ons daarmee laten vullen. En dat in vertrouwen, dat de kerk het werk is van de Geest. Dat de kerk van Christus is. Dat Hij tot het einde van de wereld de kerk bewaart en zijn kinderen bijeenbrengt.

Het beste deel

Maria heeft het beste deel gekozen. Ze zat bij de Here Jezus. Ze luisterde naar Hem. Ze dronk zijn woorden in. Met als gevolg dat zij, als enige, vlak voor Jezus' sterven Hem zalfde met olie. Maria is dan de enige die het begrijpt. Met haar persoonlijke liefde en toewijding

doorbreekt ze zijn eenzaamheid. Daarmee laat ze zien dat ze goed geluisterd heeft en dat ze zo de dingen duidt en in

het juiste perspectief ziet. Ze doet het goede op het juiste moment. Wij kunnen de Here alleen maar dienen zoals Hij dat wil, als wij ons eerst en telkens opnieuw laten dienen door Hem. Zijn dienst aan ons gaat altijd vooraf aan onze dienst voor Hem. Dat is het ene noodzakelijke, dat Maria gevonden heeft: dat Jezus gekomen is om ons te dienen. Zoals Marcus zegt: 'Want ook de Mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen' (10:45). Jezus heeft ons gediend door zijn leven te geven als offer voor onze zonden. Hij heeft ons gediend door onze 'oude mens', ons zondige 'ik', mee te nemen aan het kruis, de dood in. Hij heeft ons gediend door ons te doen delen in zijn opstanding. En Hij blijft ons dienen door ons zijn Geest te geven, die telkens weer wijst op wat Jezus gedaan heeft. En die ons zegt dat wij dat moeten geloven en van daaruit gaan leven.

Dat is ook wat er zondag aan zondag in de kerk verkondigd wordt. Telkens weer dat oude nieuws, dat Jezus gestorven

is en opgestaan. Met telkens die oproep om het te geloven. Om het aan te nemen. Om het je eigen te maken. Om het leven in dat perspectief te zien. Dat de macht van de zonde is gebroken en de dood overwonnen.

Zo groeit het ware geloof. Zo ontstaat er een volk van mensen die God en Christus zijn toegewijd, een volk dat zich geen zorgen maakt voor de dag van morgen, maar uitziet naar de jongste dag.

En Marta?

Wat Marta betreft: het is met haar helemaal goed gekomen. Uit het Johannes-evangelie weten we hoe ze haar geloof in de Here Jezus belijdt als haar broer is overleden. 'Ja, Heer,' zegt ze dan, 'ik geloof dat u de messias bent, de Zoon van God die naar de wereld zou komen' (11:27).

Een hoofdstuk verder komen we haar weer tegen. Het is dan een andere gelegenheid, waarbij Jezus opnieuw op bezoek is in Betanië. 'Daar hield men ter ere van hem een maaltijd,' zo lees je (12:2). 'Marta bediende,' voegt Johannes daaraan toe. Marta heeft het dienen dus niet opgegeven. In die zin is ze niets veranderd. Ze blijft gewoon het werk doen dat ze zo graag voor een ander doet. Zo is haar karakter. Voor een ander zorgen, het bedienen van de Here Jezus, dat is haar leven, dat past bij haar. Het is haar manier van uitdrukken hoeveel ze van de Here Jezus houdt. Maar ze heeft ook goed naar Hem geluisterd. Ja, ze heeft het goed in zich opgenomen. 'Ik geloof dat u de messias bent, de Zoon van God die naar de wereld zou komen.' Dat geloof is ontstaan door goed te luisteren. Door ook aan de voeten van de Here Jezus te zitten, net als haar zus. Het belangrijkste. Van daaruit valt alles op z'n plaats. Ook in de kerk.

Voor deze meditatie heb ik gebruik gemaakt van: L.M. Vreugdenhil, *Ontmoetingen met Jezus. Bijbelstudies over geloof en discipelschap*, Zoetermeer, 2008⁵, p. 96-103.

Jaap Kamphuis, een bevindelijke man zonder titel

Een persoonlijke impressie

In 2011 overleed hij, bijna 90 jaar oud: Jaap Kamphuis, een man zonder titel. Hij is in zijn leven geroemd en verguisd. Na zijn overlijden was er de scherpe reactie van Wim Berkelaar op deze 'scherpslijper'. Ook historicus George Harinck liet enkele keren van zich spreken en deed de nodige kritische duiden in het zakje. Wie was JK?

Het volgende is een persoonlijke impressie. Ik denk dat ik in de loop van de jaren wel zo ongeveer alles van hem gelezen heb. Maar wat belangrijker is: ik maakte hem in Kampen mee als hoogleraar. Een vurige man, een vuurvreter soms, rechtdoorzee, een enthousiasmerende docent met een gulle, hartelijke lach. Een voorbeeld ook. In de roerige jaren zestig van de vorige eeuw speelde hij een rol van betekenis in de GKv: Jaap Kamphuis, een bevindelijke man zonder titel.

Dit artikel is bedoeld als een correctief op de forse kritiek die in de loop van de jaren op Kamphuis is uitgebracht. Althans: het is een poging tot correctie. Het gaat me in dit artikel niet om een historische evaluatie van de persoon en het werk van JK. Wat dat betreft zie ik uit naar de biografie van Ab van Lange-

velde over Kamphuis. Dit gezegd hebbend vertel ik eerst iets over mezelf.

Iets over mezelf

In 1968 kwam ik als jong student aan in de Hanzestad Kampen. In dat jaar behaalde ik mijn diploma gymnasium-A (alfa). Kampen werd de keus. Mijn vader was predikant. Ik wilde het ook worden. Enkele weken na het behalen van het diploma nodigde mijn leraar geschiedenis Jansen van het Christelijk Gymnasium in Utrecht (de latere egyptoloog in Leiden) me uit om eens te praten over mijn studiekeus. Hij raadde me Kampen sterk af en zag het liefst dat ik naar een echte universiteit zou gaan (Utrecht, Leiden of Amsterdam). Kampen vond hij te eng, te beperkt. Op genoemd Christelijk Gymnasium ging

het soms over de kerk. Als het dagblad *Trouw*, dat we thuis lazen naast het *Gereformeerd Gezinsblad*, weer eens iets schreef over die intolerante vrijgemaakten, kreeg ik dat in de klas te horen van enkele leraren. Maar wat wist ik toen van deze dingen af? Ik vond dat akelig, dat gevit op de vrijgemaakten en wat de Generale Synode van Rotterdam 1964/65 allemaal klaargespeeld had. Wist ik veel...

Ik zat op het gymnasium van 1961 tot 1968. De derde klas mocht ik een keer overdoen. Zo ging dat toen. Ik zat in de klas bij Betteke (dochter van A.A. van Ruler), bij Klaas (zoon van S. van der Linde), bij Doetie (dochter van de latere Kamper kerkhistoricus J. Plomp), bij Michiel Quarles van Ufford, bij Afke Bosselaar (van het grote advocatenkantoor in Utrecht) en bij anderen van naam. Het Wilhelminapark in Utrecht was royaal vertegenwoordigd in de klas en op school. En daar zat ik dan tussen als vrijgemaakt domineeszoontje... Het was een leuke klas. Er werd gediscussieerd over het bidden ('dat is gewoon praten met jezelf') en over de Bijbel ('niet een boek om van kافت tot kافت te

*Prof. en mevr. Kamphuis,
foto Alko Driest*

Kroniek
Jan Blok

geloven') en dat soort dingen... Mede door deze discussies heb ik geleerd hoe goed het is om gereformeerd te zijn! Op mij heeft toen ook indruk gemaakt dat al mijn GKv-kerkgenoten op school 'buiten verband' werden of naar elders gingen, behalve Gerard Hoekstra (de latere leraar biologie aan de Guido in Amersfoort). Dat vertrek van mijn leeftijdgenoten vond ik verdrietig, maar ik kon er natuurlijk niks aan doen. Het was de tijd van de akelige kerkelijke perikelen. Mijn vader leed daaraan. Hij is er ook een tijd overspannen door geworden. Utrecht Noord/West (waar mijn vader dominee was) telde samen met Utrecht-Centrum drie predikanten: G.A. Hoekstra, W.G. Visser (beiden in Centrum) en mijn vader.

Hoekstra en Visser waren elkaars tegenpolen. In Utrecht-Centrum kwam het tot een kerkelijke breuk. Visser en een deel van de gemeente

werden de 'buitenverbanders' (zo noemde je hen toen) en Hoekstra bleef met een deel van de gemeente 'binnen verband'. In Utrecht N/W kwam het niet tot een kerkelijke breuk. Wel waren er enkele onttrekkingen. Mij is bijgebleven dat mijn vader als hij naar een classisvergadering ging, eerst een 'valiumpje' nam (zo noemde hij dat). Nee, die classisvergaderingen waren allesbehalve leuk. Ook is me bijgebleven dat jaren later ds. Visser en mijn vader elkaar troffen op een receptie en dat Visser weigerde om mijn vader een hand te geven: 'Ik geef geen hand aan iemand die de kerk gescheurd heeft.' Dit zijn zo van die persoonlijke dingen die je bijbleven. En die pijn deden! Mijn vader heeft altijd hard gewerkt in een gemeente van ongeveer 500 leden. Twee preken per week leveren was normaal toen. Nu zeg ik: hij heeft te hard gewerkt en is te vroeg gestorven. Nog maar 61 jaar oud. Zijn beide ouders overleefden hem. Zijn bundel catechismuspreken *Beleden Beloften* is in veel vacante kerken gebruikt tijdens de zogenoemde leesdiensten.

Thuis werd het weekblad *De Reformatie* gelezen. Andere bladen kwamen ook op de deurmat, onder andere het blad van W.C. van Zwieten: *Contact*. Met dit blad had mijn vader weinig op. Ja, zo leefden we met elkaar in die roerige

Harkte op zondag zijn tuintje

jaren zestig. Ik herinner me dat Hoekstra (als muzicofiel had hij een muziek-rubriek in *De Reformatie*) regelmatig op zijn statige fiets bij ons op bezoek kwam om kerkelijke dingen te bespreken. In ons huis heerste een open christelijke sfeer. Aan de gebeden van mijn vader en moeder merkte ik dat ze echt geloofden. Van wetticisme hield mijn vader niet. Soms harkte hij op zondag zijn tuintje. Dan dacht ik: dat doe je toch niet op zondag...

Kampen

In 1968 kwam ik aan in Kampen voor de studie. Ik heb daar een mooie tijd gehad. Ik beleefde mijn Kamper jaren als mooi en goed. Met verschillende jongens woonden we op een kast, onder anderen met Niek Gootjes en Johan Hoorn. Er werd gestudeerd en gefeest op het dispuut. De sfeer in Kampen was hartelijk en warm. Gemeenteleden nodigden je regelmatig uit. En je wist precies wie lekker kon koken en wie met mindere gaven op dit gebied beedeeld was. De hoogleraren waren fijne mannen om mee om te gaan. Douma en Trimp startten in 1970, Van Bruggen in 1967. Kamphuis was er al langer, vanaf 1959 en Doekes nog langer, vanaf 1953, evenals H.J. Schilder. Van Middelloop maakte ons wegwijs in onder andere het bijbels Grieks. Tussen de middag nam hij me wel mee om een hapje te eten ergens in een eetgelegheid in Kampen. J.P. Lettinga bracht ons het bijbels Hebreeuws bij. Op tentamen wilde hij liever niet dat je (bezwete) vingers contact maakten met het papier van de Hebreeuwse bijbel. JPL was nogal precies en kennelijk zuinig op zijn exemplaar..., hetgeen te prijzen is.

Alle docenten hadden een titel. Alleen JK was een man zonder titel. Hij (en niet R.H. Bremmer) was door de synode in 1958 tot hoogleraar benoemd. Wat Bremmer (als doctorandus!) uiteraard niet leuk vond. Mede door de invloed van zijn vrouw Lucy bleef RHB 'binnen verband'. Kamphuis stond met drs. Detmer Deddens op tweetal. Dus ook Deddens zal wel even geslikt hebben toen hij geen hoogleraar werd...

TU Kampen

Verder kwam ook ds. D.K. Wielenga wekelijks vanuit Rotterdam naar Kampen om ons iets van de zending bij te brengen. Hij was een humoristische en onconventionele man die in de collegezaal vele uitstapjes maakte naar andere onderwerpen. DKW was nooit saai. Na een afkondiging van onttrekking (van een kennelijk lastig gemeentelid) in zijn gemeente aan de Simonsstraat in Rotterdam zei hij ooit met zijn slisstem: 'Opgeruimd staat netjes...' Mensen die het *Kerkelijk Handboek* uit het hoofd konden gebruiken, achtte DKW niet bij voorbaat kerkelijk meelevend: 'Dacht je dat moeder achter de wastobbe behoorde te weten wie JK is? Ha...ha...ha...' Hij was jarenlang de trouwe pastor van mijn opa en oma.

Het was in die tijd ook zo dat je naar Kampen ging om dominee te worden. Was dat niet je plan, dan had je wat uit te leggen. Enne: de kerken betaalden voor je.

Ik heb prof. Kamphuis ervaren als een hartelijke, betrokken man. En pastoraal bewogen. Hij hield van de 'jongens', zoals hij de studenten graag noemde. Hij vond het maar stil in Kampen als ze in juni op vakantieverlof gingen en pas in september terugkeerden. Een mensenmens was hij.

Ik herinner me een boeiend college van Kamphuis over Karl Barth, die toen net overleden was. Een ander onderwerp stond gepland

(een college filosofie, waar JK 1 Korintiërs 1 en 2 behandelde),

maar het sterven van Barth deed Kamphuis 'overschakelen' naar deze boeiende theoloog. Lenig van geest als hij was, kon hij dat. Uit zijn hoofd vulde hij het college-uur. Kamphuis wist over wie hij het had. Sympathetisch-kritisch wist hij Karl Barth ons voor ogen te schilderen. Hij sprak ons wel aan als 'mijne heren'. Of ook vaak als 'mijne heeeren' als hij iets bijzonders te melden had. En dat had hij nogal eens... Kamphuis kon boeiend, meeslepend en warm spreken en preken, zo is mijn herinnering. Zijn colleges waren nooit saai.

Het geheim van JK

Als ik het goed zie (zo niet, dan hoop ik op tegenspraak), was het geheim van Kamphuis dat hij zijn God en diens Zoon, de Here Jezus Christus, van harte liefhad. Dikwijls sprak hij over God als de levende God (vaak door hem uitgesproken als de leeeevende God). Hij had eerbied voor die God, want Hij was voor hem de Heilige, die niet met zich laat spotten. Die levende God was ook zijn Verbondsgod. Wat schreef Kamphuis warm en bevindelijk over het verbond in zijn *Een eeuwig verbond!* JK had de jaren veertig (jaren van strijd over het verbond) als Kamper student intens beleefd. Hij was door de Vrijmaking en door Schil-

der heen gegaan! Nee, hij slikte niet alles van KS voor zoete koek, maar besprak hem sympathetisch-kritisch, zoals dat heet. De Vrijmaking had hij intens beleefd, zoals JK eigenlijk alles intens beleefde, zo is mijn herinnering. God als de levende God en de Heilige, de God van het verbond met zijn kinderen: ontzag had Kamphuis voor Hem. Kamphuis: een bevindelijk man.

Wat heeft hij veel overhoop gehaald in zijn leven. Hij signaleerde doorwerking van het nihilisme van Friedrich Nietzsche ('God is dood en wij hebben Hem vermoord!') in de levens van moderne twintigste-eeuwse romanschrijvers als H. Marsman, Menno ter Braak, Maarten

't Hart en anderen. JK was geboeid door Pietje Baltus, die met vreugde zag hoe de moderne

Abraham Kuyper in Beesd in de Betuwe tot een kind van God werd. Tegelijk wees Kamphuis de mystiek en het spiritualisme en de geestdrijverij van Pietje af. Pietje kwam niet in de kerk maar belegde thuis godsdienstige bijeenkomsten. Vanaf zijn jonge jaren in Nieuw-Loosdrecht vreesde JK de mystiek! Ergens typeert hij het Nieuw-Loosdrecht van zijn jeugd en ook de Gereformeerde Kerk aldaar als 'door en door mystiek'. Voortgekomen uit een zogenoemd 'gezelschap'. JK: 'De mystiek heb ik dus van kind af aan gekend en gevreesd.'

Kamphuis zag zowel bij A. Kuyper als bij G.H. Kersten (wat een toenadering zocht JK tot de Gereformeerde Gemeenten!) een doorwerking van een 'doperse mentaliteit', omdat ze zich beiden schuldig maakten aan een dualisme tussen natuur en genade, een scherp contrast tussen schepping en verlossing. Op de gemeente toegepast is daar geen plaats voor de kinderen van de gemeente, zoals ook niet bij het (ana-)baptisme. Kamphuis noemde dat een 'elitair' denken over de gemeente. Zie zijn 'Dopers: bij alle verscheidenheid één stroming' (*Nederlands Dagblad*, 12 dec. 1995 – met dank aan Klaas van der Zwaag).

Pal, in kerkstrijd en oorlogstijd

Als slot van dit onderdeel: Kamphuis' strijdbare houding is niet alleen gevormd door de Vrijmaking

van 1944, maar ook door de Tweede Wereldoorlog. Pal staan was het parool. Dat had hij in de jaren veertig geleerd. Pal, in kerkstrijd en oorlogstijd.

Liefde tot de gereformeerde belijdenis

Met het bovenstaande hangt samen dat Kamphuis liefde had voor de gereformeerde belijdenis. Daaraan had hij ook zijn handtekening gegeven. Dat klinkt wat formeel, maar dat was het voor JK niet! Dat was voor hem een levende (lees: leeeevende) zaak. De belijdenis sprak de heilige Schrift na, en was dat niet het geval, dan wist een gereformeerd mens de kerkelijke weg te bewandelen tot revisie. JK stond voor de belijdenis, zoals ook J.R. Wiskerke ervoor stond en dat ook vastgelegd heeft in een diepe studie over de gereformeerde confessie. Op de belijdenis had je 'ja' gezegd. En: uw ja zij ja... Daar leek JK op K. Schilder: niet 'ja' zeggen en 'nee' doen. Deed je dat wel (ja zeggen en nee doen) dan kreeg je het met JK aan de stok. Dan kon hij in de pers fel uithalen. Maar hij schreef altijd geargumenteerde!

Kamphuis heeft in zijn voorlichting aan de kerken niet altijd gelijk gehad. Dat hoeft ook niet. Het gaat ook niet om ons gelijk in de kerk! C. Trimp schreef terecht (en ik herken het helemaal):

‘Men mag roepen zo luid men wil, maar de drukletters van Kamphuis’ artikelen en geschriften bewijzen, dat de auteur zijn tegenstanders en gesprekspartners altijd fair heeft behandeld en eerlijk heeft te woord gestaan. Er is geen “citaten-zwandel” bedreven.’ JK beoogde met zijn polemieken de vrede te dienen. En polemieken heeft als specifiek doel: zielen redden uit de strik van de heterodoxie!

Al in de jaren vijftig was JK bezig geweest met de Dordtse Leerregels en daarmee samenhangende zaken als ‘Israëlvisie’ en ‘aanbod van genade’... Hij had aandacht voor remonstranten, voor het werk van G.C. Berkouwer, hij ging het debat aan met A.D.R. Polman en H.N. Ridderbos, en tot het laatst toe was er het geduldige gesprek over de leer van de Gereformeerde Gemeenten. Het ging JK om de kerk en haar oecumeniteit. Daarom opponeerde hij uitvoerig tegen de denkbeelden van ds. B.J.F. Schoep. Kamphuis voerde scherpe polemieken tegen independentistisch denken in eigen kring. De zogenaamde Open Brief die in 1966 verscheen, kon rekenen op heftige kritiek van J. Kamphuis en van vele anderen. Kritiek in dienst van de vrede!

Liefde voor de levende God en voor de gereformeerde belijdenis dreef JK. Als een waakhond blafte hij voor zijn baas. Wie dit niet in rekening brengt (of wil brengen), snapt van deze ‘scherpslijper’ niets. Mensen hebben zich er wel over verbaasd dat JK in zijn preken zo warm kon zijn en zo scherp met de pen (van Douma werd wel het omgekeerde gezegd: warm met zijn pen en scherp in zijn preken). Maar je hebt niet met twee Kamphuisen van doen, een gespleten persoonlijkheid: de ene met warme preken en de andere met een scherpe pen. Het is de ene JK: vurig en bewogen diende hij zijn HERE, zowel in zijn preken als ook met zijn pen. De liefde voor Gods kerk verteerde hem als het ware. Hij verdroeg het niet dat je wel je handtekening had gegeven op het Ondertekeningsformulier voor

ambtsdragers (dwalingen in de kerk te gengaan en helpen weren; en dus niet tolereren), maar dat je toch de dwaling toeliet of tolereerde, zoals het geval was bijvoorbeeld rond de leer van de predikanten L.E. Oosterhoff en B. Telder.

Van het zogenoemde ‘attestenbesluit’ van de senaat van de Theologische Hogeschool begrijp je weinig tot niets als je de kwestie van de royale trouw aan het Woord van God en de gereformeerde belijdenis (Ondertekeningsformulier!) niet (of te weinig) in rekening

brengt. Over het attestbesluit is uiteraard meer te zeggen, maar voorlopig gaat het me om deze ene opmerking. Kamphuis’ bevindelijke trilogie uit de periode van zijn emeritaat over de lof op God, de levende (en niet te vergeten zijn juweeltje *Godsvrucht – een kracht. Antwoord aan de secularisatie*) staan niet op gespannen voet met zijn polemieken. De kerk immers heeft de leer te bewaken en te bewaren, en God heeft de kostbare schat van het evangelie bij de kerk in bewaring gegeven, zei Calvijn ooit (*Institutie* IV,1,1). Polemieken met het doel mensen te bewaren voor dwaling, in dienst van de vrede. Terecht

schreef Trimp: ‘Klachten over “toon” en “scherpe pen” en ook allerlei andere verhalen slaan nergens op, wanneer men niet in staat is deze polemieken-met-open-vizier tegemoet te treden op het niveau van de zakelijke argumentatie. Kamphuis heeft geduldig en breed geargumenteed en zijn argumenten ontleend aan de Heilige Schrift en aan de aangenomen leer, in de lijn van de historische erfenis van de Gereformeerde Kerken.’

Wij vandaag

Wij kunnen ons vandaag nauwelijks meer voorstellen dat mensen zich zo druk maken over de kerk als Kamphuis deed. Trouwens, hier kun je ook andere namen noemen: Trimp, Douma (die iets genuanceerder dacht over de kerk dan JK), Lettinga, Doekes, Van Bruggen, H.J. Schilder en anderen. Ik denk ook aan de vele ‘gewone’ dominees die trouw in dorp of stad hun werk deden (preken, catechiseren en mensen bezoeken). In de bundel *Bezield verband* uit 1984 is een megalang Felicitatieregister te vinden. Nog nooit zag

ik zo’n lange lijst met gelukwensen: ongeveer 675 namen! Bestemd voor JK, de bevindelijke man zonder titel. En in 1984 was de kruitdamp van de strijd uit de jaren zestig al een tijdje opgetrokken. Velen wilden Kamphuis kennelijk bedanken voor zijn werk

aan de Hogeschool. Bedanken ook voor zijn persarbeid.

Ten slotte

Dat op een man die zo vurig van geest was (en dat tot op hoge leeftijd bleef) kritiek te leveren is, zal duidelijk zijn. Die kritiek is geleverd! Soms was die niet mals. Onbillijk ook. Als je het geheim van deze man niet kent, snap je niets van hem. Dan erger je je dood aan hem. Teer, pastoraal en bewogen: zo heb ik hem leren kennen. En voor het vaderland heeft hij op televisie in een vraaggesprek in Wittewierum (F.) beleden zijn strijd tegen seksuele zonden uit zijn jeugd. Dat vond ik groots.

JK wist zich een zondaar die genade gevonden had bij zijn God. Er zijn titels zonder mannen. En er zijn mannen zonder een titel. JK was een van hen. Een man een man, een woord een woord; uw ja zij ja en uw nee nee. Het is ook duidelijk dat Kamphuis' hartstochtelijke inborst en sterke overtuigingen zomaar ervaren konden worden als dominant en zelfs manipulatief. Je moest met hem mee achter Christus aan: anders was het oorlog! Ja, dat had hij over zich.

Ook van Jaap Kamphuis geldt: 'Nu raakt het mij zeer weinig, of ik al door u of door enig menselijk gericht beoordeeld word. Ja, ook mijzelf beoordeel ik niet. (...) Hij die mij beoordeelt is de Here' (1 Kor. 4:3-4, vert. 1951).

Dit is een belangrijke tekst! 'Hij die mij beoordeelt is de Here' – en niet een mens, ook niet een historicus. Ik schreef in de inleiding op dit artikel dat het me in mijn verhaal niet gaat om een historische evaluatie van de persoon en het werk van JK. Op één

punt maak ik een uitzondering. Velen vielen en vallen over de taxatie die Kamphuis gaf

van de Kamper predikant J.O. Mulder, 'een wolf in schaapskleren' en 'kwaad herderschap'. Ook toen jaren later JK bij herhaling gevraagd werd om deze taxatie terug te nemen of te nuanceren, gaf hij geen krimp. Hij hield voet bij stuk. Ik neem het mezelf kwalijk dat ik hem hierover niet verder bevraagd heb. Juist bovengenoemde tekst geeft zo veel ruimte! Wij hoeven het oordeel niet uit te spreken over die ander. Hij die Kamphuis beoordeelt, is de Here. En Hij die J.O. Mulder beoordeelt, is ook de Here! Dat hoeft een mens dus niet te doen! Als Kamphuis gezegd zou hebben: 'Ik neem die kwalificatie van kwaad herderschap terug en ik leg het leven van

J.O. Mulder en dat van mij neer voor de Here ("die ons beoordeelt is de Here!"), had dit mijns inziens genezend en helend gewerkt. In Kampen en daarbuiten. Nu blijft deze graat in de keel zitten, want als we overleden zijn, kunnen we geen dingen meer goedmaken of kwalificaties nuanceren.

Hier past nog wel een kanttekening bij die niet onbelangrijk is: met de typering 'wolf in schaapskleren' wilde JK waarschuwen voor het *werk* van ds. Mulder. Mulder misleidde (in de ogen van Kamphuis) door de combinatie van zijn pastoraat met de ondertekening van de tegenconfessionele Open Brief. Kamphuis wilde geen oordeel uitspreken over de *mens* Mulder, maar alleen over zijn functioneren en invloed. Kamphuis onderschatte hierbij dat de aanduiding 'wolf in schaapskleren' bij de mensen heel anders overkwam, namelijk als wel degelijk een oordeel over de mens Mulder, hun dominee...

De mensen beluisterden de aanduiding 'wolf in schaapskleren' niet vanuit de bijbelse context ('pas op voor verkeerde leiding'), maar vanuit het algemene gevoel dat een 'wolf' een slecht mens is! Alleen al vanwege dit misverstand had JK er wijs aan gedaan de aanduiding 'wolf in schaapskleren' terug te nemen en te vervangen door een duidelijker typering. Ik vind het tamelijk onbegrijpelijk dat hij dit na herhaald verzoek niet gedaan heeft.

Bedenk echter ook dat het oordeel van JK over ds. Mulder samenhangt met de gespannen situatie in de kerk van Kampen, waarbij ook zijn vrouw en zoon als het ware de kerk waren 'uit gevluht' na een preek van ds. Mulder over 'ware kerk en judaïsme'... Zo'n preek was volgens JK een trouwe herder van Christus onwaardig.

Begraven in hope

In Ommen ligt Jacob Kamphuis begraven. Hij ging zijn weg met open vizier. En met vallen en opstaan. Ook qua gezondheid. Hij had als ieder ander zijn gebreken en zonden. De biograaf zal ze ongetwijfeld onthullen. Hij en zijn vrouw (die veel voor hem betekend heeft – en niet alleen met de typemachine) wachten in de aarde op het klinken van de bazuin van God, de Lévende.

Geschreven op 25 april 2017: in honorem Jacobi Kamphusii; in honorem Dei.

Met dank aan de meelezers van dit artikel.

Zie ook

E.A. de Boer, 'In memoriam prof. ds. Jacob Kamphuis – 20 december 1921 - 13 december 2011', in: *Handboek 2013 van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Bedum, 2013, p. 511v.

B. Kamphuis, 'Pastorale', in: *Bezielde verband. Opstellen aangeboden aan prof. J. Kamphuis bij gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum als hoogleraar aan de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen op 9 april 1984*, Kampen, 1984, p. 110v.

Ab van Langevelde, *In het klimaat van het absolute. C. Veenhof, 1902-1983. Leven en werk*, Barneveld, 2015.

C. Trimp, 'De leer die afweert en beschut', in: H.J. Boiten en J.J.C. Dee (red.), *Begrensde ruimte. Een keuze uit artikelen en lezingen van prof. J. Kamphuis ter gelegenheid van zijn 75^e verjaardag*, Goes, 1996, p. 13v.

W. Smit, *Kleine Utrechtse Kerkgeschiedenis. Vereniging 1894 en Vrijmaking 1945 in vogelvlucht*, Altneuland, 1995.

Klaas van der Zwaag, *Reformatie vandaag. 500 jaar Hervorming in debat met Rome en nieuwe vormen van doperse spiritualiteit*, Band I en II, Apeldoorn, 2017.

Met hem mee achter Christus aan

M/V en ambt

Met ingang van het volgende nummer zal er verder ingegaan worden op de synodebesluiten rond m/v, op achtergronden en schriftgezag, en op mogelijke consequenties voor gemeenten en kerkverband.

Zie verder bijgevoegde brief.

De redactie

Verbonden en gebonden

Thema

Pieter Pel

De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) ‘weten zich met elkaar verbonden door het geloof in God. Hij geeft zich aan ons in Jezus Christus en bezielt ons door zijn heilige Geest. Omdat we samen bij God en Jezus Christus horen, willen we ook bij elkaar horen. Die verbondenheid in geloof hebben we uitgesproken in onze belijdenissen. Verder hebben we deze verbondenheid vorm gegeven in kerkordelijke afspraken. Zij functioneert in tal van onderlinge contacten en gezamenlijke activiteiten.’

Wie op de website www.gkv.nl klikt op de knop ‘kennismaken’, ontvangt de bovenstaande introductie van de ‘GKv’ op het scherm. Het is een kernachtige weergave van het gezamenlijk beleden geloof en de onderlinge verbondenheid in dat geloof van de kerken en kerkleden. Deze *presentatie* van onze kerkelijke identiteit naar buiten veronderstelt en vereist de *presentie* daarvan in ons kerkelijk samenleven vanbinnen. Wat je zegt, ben je zelf. Klopt dat in dit geval? Zijn woord en daad in overeenstemming? De vraag is dan hoe wij in de kerk aan die verbondenheid in het geloof vorm geven. Hoe zijn wij aan elkaar verbonden?

In Christus verbonden

De kern van onze kerkelijke en onderlinge gemeenschap ligt in Christus. Wij zijn in Christus verbonden. Dat stemt al onze relaties: naar boven, naar binnen en naar buiten. Het Nieuwe Testament gebruikt daarvoor frequent het beeld van het lichaam (Rom. 12; 1 Kor. 12; Ef. 4). Christus is het hoofd van het lichaam. En dat lichaam bestaat uit veel delen. Al die delen hebben van God hun plaats en functie gekregen. Zij hebben elkaar nodig en hebben boodschap aan elkaar. Er is mee-leven en mee-lijden. ‘Vanuit het hoofd, Christus, krijgt het lichaam samenhang en wordt het on-

dersteund en bijeengehouden door alle gewrichtsbanden. Ieder deel draagt naar vermogen bij tot de groei van het lichaam, dat zo zichzelf opbouwt door de liefde’ (Ef. 4:16). We zijn in Christus verbonden en via Hem vormen wij een gemeenschap met elkaar, een kerkverband. Die eenheid is niet iets abstracts. Die eenheid brengt ons tot de gemeenschappelijke belijdenis van ‘één hoop, één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die boven allen, door allen en in allen is’ (Ef. 4:4-6).

Aan de Bijbel gebonden

We kunnen er een welgemeende felicitatie of condoleantie, een betrokken e-mail, onze kerkelijke correspondentie mee afsluiten: ‘In Christus verbonden’. Het in geloof in Christus aan elkaar verbonden zijn geeft ons een goed gevoel. Mooi die eenheid, die verbondenheid. Warm. Maar er hoort nog wel iets bij. *Geloofsverbinding berust op bijbelse binding*. Wie aan Christus verbonden wil zijn, is aan de leer van de Bijbel gebonden. En dat klinkt opeens toch wat koeler. We proeven gemakkelijk

een tegenstelling. We zijn niet zo graag ergens aan gebonden. Alstublieft geen nieuw juk. En 'de leer van de Bijbel'? Wie heeft dat bedacht? We miskennen snel dat het hier gaat om twee kanten van dezelfde medaille. Eén Heer, één geloof, één doop, één God en Vader gaan niet buiten de Bijbel om, maar komen juist via de Bijbel tot ons. Dat is immers allemaal niet in ons mensenhart opgekomen, niet door ons gezien of gehoord, maar God heeft het ons geopenbaard door de Geest en zo is het in de Bijbel aan ons overgeleverd (1 Kor. 2:9v). Wij hebben het niet zelf bedacht, het is 'zoals geschreven staat'. Geloof en geloofsleer zijn ook in de Bijbel zelf direct aan elkaar verbonden. Vergelijk 1 Timoteüs 4:6, waar Paulus aan Timoteüs schrijft: 'Wanneer je dit alles aan de broeders en zusters voorhoudt, zul je een goede dienaar van Christus zijn, *gevoed door de woorden van het geloof en de juiste leer*, waarvan je een trouw aanhanger bent.' Op diverse andere plaatsen gaat het om de 'gezonde' of 'heilzame' leer (2 Tim. 4:3; Tit. 1:9; 2:1). Wie dus *verbonden* wil zijn aan Christus en aan zijn lichaam, de gemeente, moet zich *gebonden* willen weten aan zijn geopenbaarde Woord. Verbondenheid eist gebondenheid.

Onmisbaar voor geloofskennis

Die samenhang komt ook tot uitdrukking bij de openbare geloofsbelijdenis in de kerk. Na de vragen over het geloof in God-drie-enig, over onze zondige aard en voortdurende zonden én de verlossing daarvan door Christus, is daar de concrete vraag over de bron van onze geloofskennis: 'Belijdt u dat de leer van het Oude en Nieuwe Testament, zoals die in de Apostolische Geloofsbelijdenis samengevat is en in deze gemeente verkondigd wordt, de ware en volkomen leer van de verlossing is? Zult u, zolang u leeft, bij deze belijdenis blijven en alles verwerpen wat tegen Gods woord ingaat?' Dat is geen vervelende vraag om de sfeer van het feest te bederven, maar legt juist de link naar de basis hiervoor. Wij kennen God en Christus uit het evangelie. De Bijbel is onmisbaar om tot betrouwbare kennis van God te komen. 'Wij weten van de openbaringen Gods onder Israël

en in Christus letterlijk niets, dan alleen uit de Heilige Schrift. Er is geen ander *principium*. Met de Heilige Schrift valt dus de gansche openbaring, valt ook de persoon van Christus' (Bavinck). Petrus zegt dat we ons niet baseren op 'vernuftige verzinsels' als we via zijn getuigenverslag lezen van 'de glorievolle komst van onze Heer Jezus Christus' (2 Petr. 1:16). En aansluitend verbindt hij daaraan de oproep om ook de profeten serieus te nemen: 'Ons vertrouwen in de woorden van de profeten is daardoor alleen maar toegenomen. U doet er goed aan uw aandacht altijd daarop gericht te houden.' Want de profetie komt niet voort uit menselijk initiatief, maar is geïnspireerd door de Heilige Geest (1:21).

Belijdende ambtsdragers

Dezelfde vraag horen we opnieuw bij de bevestiging in het ambt van zowel predikanten als ouderlingen en diaconen: 'Aanvaardt u de schriften van het Oude en Nieuwe Testament als het enige Woord van God en de volkomen leer van de verlossing, en wijst u alles af wat daarmee in strijd is?' Paulus noemt de kerk 'fundament en pijler

van de waarheid' (1 Tim. 3:15). Hij is er dan ook duidelijk over dat van de voorgangers en oudsten in de kerk betrouwbaarheid in de bijbelse leer wordt verwacht. Aan Timoteüs schrijft hij: 'Onderwijs dit alles en spoor ertoe aan iemand die iets anders onderwijst en

niet instemt met de heilzame woorden van onze Heer Jezus Christus en de leer van ons geloof, is verblind' (1 Tim. 6:3). En in Efeziërs 4 wordt het verband ook expliciet gelegd. Christus stelt apostelen, profeten, evangelieverkondigers, herders en leraren aan (4:11). Het is hun taak het lichaam van Christus, de gemeente, op te bouwen 'totdat wij allen samen door ons geloof en door

Stevige taal, maar met een helder doel

onze kennis van de Zoon van God een eenheid vormen' (4:13). De gemeente moet immers niet 'stuurloos ronddobberen en met elke wind meewaaien, met wat er maar verkondigd wordt door mensen die tot alles in staat zijn wanneer ze anderen listig en doortrap op een dwaalspoor willen brengen' (4:14). Stevige taal, maar met een helder doel: 'Dan zullen we, door ons aan de waarheid te houden en elkaar lief te hebben, samen volledig toe groeien naar hem die het hoofd is: Christus' (4:15). Wie met en in Christus verbonden willen zijn, moeten zich gebonden willen weten aan de bijbelse waarheid.

Gebonden ambtsdragers

Zo komen we uit bij ambtsdragers die 'betrouwbare dienaren van Christus' willen zijn (1 Kor. 4:2) en 'medewerkers in de verkondiging van het evangelie van Christus' (1 Tess. 3:2). Die hebben we nodig. Daarvoor dienen de kerkordelijke afspraken, waarnaar de introductie op de gkv-website verwijst. In de nieuwe kerkorde uit 2014 staat in hoofdstuk B over 'de ambten en overige diensten' de binding aan de Bijbel en belijdenis zelfs voorop. Art. B7 zegt: 'De ambtsdragers zijn gebonden aan de leer van de Bijbel, zoals samengevat in de belijdenisgeschriften. Zij bekrachtigen dit bij de aanvaarding van hun ambt door ondertekening van het bindingsformulier.' Voor de docenten aan de Theologische Universiteit geldt hetzelfde volgens art. B13.2.

De oude KO was hierin niet eens zo duidelijk. Er stond allereerst niet dat de ambtsdragers en docenten aan de TU zijn *gebonden* aan de leer van de Bijbel, zoals samengevat in de belijdenisgeschriften. We vonden het wel, maar het stond er niet. De oude KO zei

dat de ambtsdragers en docenten aan de TU de drie formulieren van eenheid zullen ondertekenen. En in het ondertekeningformulier zelf stond vervolgens 'dat wij er hartelijk van overtuigd zijn dat de leer van de drie

formulieren van eenheid (...) in alle delen met Gods Woord overeenstemt'. Er werd dus in feite verklaard dat de drie formulieren van eenheid de Bijbel naspreken, maar niet dat de ambtsdragers en docenten daarmee zelf instemmen en daaraan gebonden zijn. Er stond in de tweede plaats ook niet dat de

ambtsdragers en docenten aan de TU zijn gebonden *aan de leer van de Bijbel*, zoals samengevat in de belijdenisgeschriften. Omgekeerd stond er dat de belijdenis de Bijbel naspreekt. Door de belijdenis te ondertekenen was er sprake van een indirecte binding aan de leer van de Bijbel.

Volgens de nieuwe kerkorde en het nieuwe bindingsformulier verklaren de ambtsdragers en docenten dat zij zelf gebonden zijn aan de leer van de Bijbel, zoals samengevat in de belijdenisgeschriften. Dat geeft zowel de directe binding als de juiste rangorde tussen Bijbel en belijdenis duidelijker weer.

Bindingsformulier

In het kerkelijk spraakgebruik was eerder meestal sprake van het 'ondertekeningformulier' en soms ook van 'verbindingsformulier'. Beide typeringen gaven echter minder goed de essentie van de kerkelijke binding weer. 'Ondertekenen' vindt zijn oorsprong in het letterlijk ondertekenen van de belijdenis (in het Engels: *confessional subscription*), toen er nog geen formulier was. Na de invoering van een formulier

kreeg dat de naam 'ondertekeningformulier'. Die aanduiding zegt echter in zichzelf niets over de aard en strekking van de ondertekening. Ons woord 'onderschrijven' zou al beter zijn dan

'ondertekenen'. De uitdrukking 'bindingsformulier' laat uitkomen dat het echt gaat om de persoonlijke *binding c.q. gebondenheid* van de ambtsdragers aan de bijbelse geloofsleer, zoals samengevat en beleden in de belijdenis van de kerk. Vandaar dat we het nu hebben over het 'bindingsformulier'.

Trouwbelofte

Als iemand iets moet ondertekenen, heeft dat altijd een formele kant. Dat geldt voor elke ondertekening van een document of een verklaring of een akte, en dus ook hier. De ondertekening heeft in zich het element van een *rechtshandeling*, waarop de ondertekenaar aanspreekbaar is. Daarvoor tekent hij. Het bindingsformulier heeft dat ook. Het is geen liturgisch formulier, bestemd voor in de kerkdienst, want dáárvoor is er het bevestigingsformulier. Dat maakt het bindingsformulier echter niet tweederangs, maar anders. Het bindingsformulier geeft juist handen en voeten aan wat de ambtsdrager bij de bevestiging belooft en waarop hij aanspreekbaar is. Dat blijkt uit een aantal elementen.

In de eerste plaats wordt de bijbelse leer concreet verbonden met de belijdenissen die de kerk heeft aanvaard, de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels. De ambtsdrager is gebonden aan de inhoud van deze belijdenissen.

Vervolgens: mocht de ambtsdrager op enig moment een verschil ervaren tussen de leer van de Bijbel en deze belijdenissen, dan zal hij dat kerkelijk aan de orde stellen.

Ten derde: als er vragen rijzen over de opvattingen of gedragingen van de ambtsdrager in het licht van de Bijbel of de belijdenis, dan verklaart hij zich bereid om zich daarover kerkelijk te verantwoorden.

De binding die de ambtsdrager aangaat via het bindingsformulier, is dan ook voluit een inhoudelijke trouwbelofte. De ambtsdrager verklaart van harte in te stemmen met de leer van de Bijbel, die in de belijdenis is samengevat, en hij staat voor de consequenties daarvan.

Het gaat bij de binding dus niet slechts om een formele, maar om een voluit *existentiële* zaak. Een dienaar van Christus moet geen struikelblok zijn met eigenzinnige opvattingen, maar voortbouwen 'op het fundament van de apostelen en profeten, met Christus Jezus zelf als de hoeksteen'. Zo wordt de gemeente 'samen opgebouwd tot een plaats waar God woont door zijn Geest' (Ef. 2:20-22).

Praktische aanwijzing

Bij het gebruik van het bindingsformulier past nog wel een praktische aanwijzing. Volgens artikel B7 van de KO vindt de ondertekening plaats 'bij de aanvaarding van hun ambt'. Dat heeft een dubbele betekenis: (a) ondertekening direct bij het begin van de ambtsdienst en niet naderhand; en (b) een herhaalde ondertekening bij aanvaarding van een nieuwe ambtsperiode. Op dit punt behoeft de kerkelijke praktijk een kleine reformatie. Een adequate toepassing vereist dat de bereidheid tot ondertekening door de (aspirant-)ambtsdrager vóór de bevestiging bij de kerkenraad bekend is. Het lijkt nogal eens voor te komen dat er door kerkenraden bij het aantreden van nieuwe ouderlingen en diakenen pas na de bevestiging voor het eerst over de binding aan Bijbel en belijdenis door ondertekening van het bindingsformulier wordt gesproken. Als er dan nog zou blijken van een reserve of beletsel bij de betrokken ambtsdrager, is dat

te laat. Het is dus zaak om eerder, bij de benoeming (art. B25.5 KO), van de aspirant-ambtsdrager te weten dat hij bereid is tot ondertekening van het bindingsformulier.

Het Woord – zij zullen 't laten staan

De binding aan Bijbel en belijdenis is een voorwaarde die vanouds aan de ambtsdragers wordt gesteld. Van hen mag worden verwacht en ook verlangd dat zij juist als voorgangers van de gemeente zich uitdrukkelijk gebonden (willen) weten aan de bijbelse en daarmee overeenstemmende kerkelijke leer. Wij zingen met Luther: het Woord – zij zullen 't laten staan. Dat geldt uiteraard voor predikanten, die als eerste taak hebben om het Woord van God zuiver en volledig te verkondigen (bevestigingsformulier). Maar het is ook een *must* voor de ouderlingen, die met de predikant geestelijke leiding en herderlijke zorg geven aan de gemeente en samen over de gemeente kerkelijke tucht oefenen (art. B23 KO). En het is net zo goed nodig voor de diakenen, die de gemeenteleden met Gods Woord en

Tekst van het huidige bindingsformulier

Wij, ondergetekenden, verklaren van harte in te stemmen met de leer van de Bijbel, zoals die door de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt beliden in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels. Wij beloven de gemeente voor te gaan in het spreken en leven vanuit dit ene evangelie. Wij beloven de waarheid van Gods woord openlijk uit te dragen, en te handhaven tegenover misleidende denkbeelden die binnen de kerk of uit de wereld opkomen.

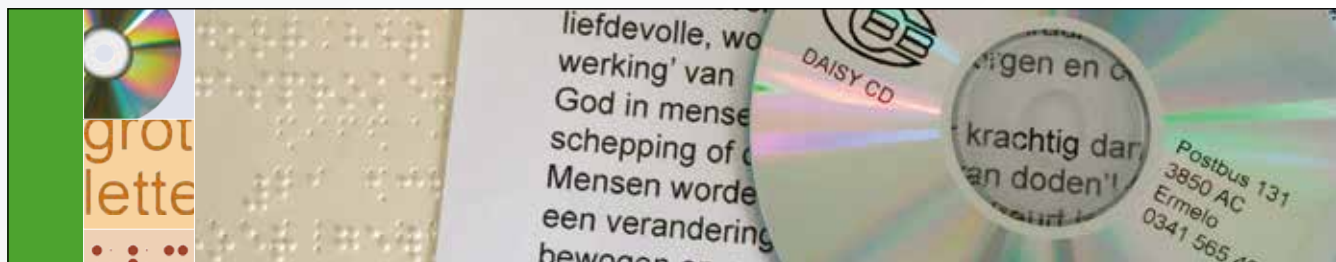
Wanneer wij op een onderdeel van de leer verschil ervaren tussen de leer van de Bijbel en de inhoud van de genoemde belijdenisgeschriften, en onze moeite niet kan worden weggenomen, zullen wij onze bezwaren ter beoordeling voorleggen aan de kerkelijke vergaderingen.

Wanneer er vragen rijzen over onze eigen opvattingen of gedragingen, zijn wij eveneens bereid om ons tegenover de kerkelijke vergaderingen te verantwoorden.

Wij zullen ons in beide gevallen houden aan de aanwijzingen van de kerkelijke vergaderingen.

met de daad bemoedigen en vertroosten, en die leiding hebben te geven aan de gemeente in het oefenen van barmhartigheid en gerechtigheid naar bijbelse maatstaven (art. B24 KO). De schrijver van de brief aan de He-

breeën roept ons allemaal op 'vast te houden aan het geloof dat we belijden' (Heb. 4:14). Alleen zo blijven we *in Christus verbonden*.

Nader Bekeken in gesproken vorm!

Schrijf u nu in als lezer van de CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, en ontdek welke kranten en tijdschriften er nog meer beschikbaar zijn. Vraag vandaag nog de gratis catalogus aan!

Deze passende leesvorm is mogelijk gemaakt door giften. Steun met uw gift o.v.v. 'Nader Bekeken' het werk van de CBB voor mensen met een leesbeperking.

Algemeen Nut
Beoogde Instelling

ANBI Rekeningnummer: NL17INGB0000503241

CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden
Postbus 131 • 3850 AC Ermelo • Tel. 0341-56 54 99 • www.cbb.nl • info@cbb.nl

Goed Nieuws

Column
Rufus Pos

Het is echt niet nodig je op een speciale 'goed-nieuwskrant' te abonneren. Ook in een heel gewone ochtendkrant wordt je natuurlijke honger naar goed nieuws gestild. Wat te denken van bijvoorbeeld de groei van onze economie? En dat zelfs zonder een nieuwe regering! En wat te denken van de stijgende huizenprijzen in de grote steden? Als verkoper van slechts luttele vierkante meters beschik je plotseling over een heel echt vermogen! En u hebt dat zonnige berichtje vast ook uitgeknipt: over het gemiddelde geluksgevoel van ons, Nederlanders. Ik zelf heb dit 'uitstekende nieuws' prominent op de koelkastdeur geplakt. Iedere morgen helpt het mij weer te vergeten dat er in en rond Amsterdam ook *huizenkopers* zijn die misschien wel iets minder gelukkig zijn met die torenhoge huizenprijzen. En het helpt me ook te vergeten dat de Nederlandse jeugd bij de absolute wereldtop van drugsgebruikers behoort.

Je kunt dus ook wel eens een minpuntje in de krant lezen, maar feit blijft dan toch dat wij als Nederlanders gemiddeld gelukkiger zijn dan bijvoorbeeld de Engelsen. Dat is overigens eenvoudig te verklaren. Engelsen moeten immers nog behoorlijk wennen aan de naderende Brexit, terwijl bij ons de economie groeit! Nog niet de pan uit, maar toch! Bovendien lijkt het erop dat in Engeland de Islamitische Staat de verantwoordelijkheid voor net iets meer aanslagen kan claimen dan bijvoorbeeld in Luxemburg, waar wij als (gemiddeld) gelukkige Nederlanders toch min of meer nog aan verbonden zijn via de Benelux.

Nu leert de krant ons dat die aanslagen eigenlijk nooit gericht zijn op (gelukkige) mensen. En dat is dan weer het goede nieuws. Want die vreselijke aanslagen zijn namelijk gericht op onze westerse waarden. En jammer genoeg vallen daar ook wel eens slachtoffers bij. Maar onze westerse waarden, onze manier van leven dus, zijn zo verschrikkelijk kostbaar, dat we die eventuele menselijke slachtoffers maar op de koop toe moeten nemen. Het zijn als het ware de offers die wij brengen moeten voor onze westerse leefwijze. En als schrale troost krijgen de willekeurige slachtoffers dan automatisch de status van martelaren. Wij houden voor hen daarom bij verschillende gelegenheden één of meer minuten stilte. En wij verklaren dan dapper dat ISIS ons er nooit onder krijgt. En om dat laatste te bewijzen organiseren wij een herhaling van het door ISIS verstoorde evenement. Dat doen we, zo lees ik in de krant, om de slachtoffers te eren voor

hun tragische heldenrol in het uitleven van onze gezamenlijke westerse waarden. En we doen dat vooral ook om als nabestaanden het leven, waarvoor onze geliefden gestorven zijn, echt westers te vieren. Ja, ook op de dagen dat de slachtoffers begraven worden, vieren we ons eigen van buitenaf aangevallen westerse leven.

En toen werden er plotseling twee jonge meisjes vermoord. De kranten stonden er vol van. Nu was er echter geen sprake van het goede nieuws dat de brute aanvallers uit het buitenland kwamen. Dat buitenland waar mannen met theedoeken om hun hoofd lopen en vrouwen de wereld slechts vanuit een zwarte tent mogen aanschouwen. Nee, nu geen bomgordels en hakmessen in ons land van haast volmaakte vrijheid. De daders waren (waarschijnlijk) schooljongetjes die vanwege het nog grotendeels ontbreken van hun frontale hersenkwab volledig verduwaald zijn in de woestijn van onze westerse vrijheden. Ik ken hun achtergrond en leven natuurlijk niet. Maar in het algemeen kun je toch van hen en anderen denken: zij konden spijbelen van school omdat hun moeders werkten aan de groei van onze economie. Zij konden haast onbepaald facebook afstruinen op hun dure bewijzen van onze welvaart. Zij konden on- of offline gamen en hun spelletjes winnen door virtueel zo veel mogelijk bloed te laten vloeien. Zij konden onbespied porno kijken. Kortom: zij konden als jongeren leven in een land waar de waarde van letterlijk alles in euro's wordt uitgedrukt. Een land waar ieder mag doen wat hij zelf wil en waar zelfs keurige politieke leiders ervoor vechten dat ieder individu zelf kan bepalen wanneer de dood te hulp geroepen wordt om het voltooide leven te beëindigen.

De media zijn onbetwistbaar belanghebbend als het gaat om slecht nieuws. Daar leven ze van! Lezers mogen dus niet afhaken. Voortdurend worden wij daarom getroost met *fake* goed nieuws. Zo hoeft de vraag naar de werkelijke oorzaak van alles wat tranen veroorzaakt, niet aan de orde te komen. En dat is dan ook weer goed nieuws. Want van geschrijf over de ware oorzaak van onze ellende wordt een mens ook niet echt gelukkig en dat zou ons zeker een paar plaatsen schelen op de lijst van gelukkigste landen.

Nieuwe bijbelstudies over het boek Spreuken

In mei jl. kwam er een cahier van mijn hand uit in de serie van **Woord & Wereld** (nr. 112) onder de titel *Wees nog wijzer*, met als ondertitel 'Nieuwe schriftstudies over Spreuken'. In dit artikel wil ik deze nieuwe uitgave graag aankondigen en toelichten.

In dit boek worden vijftien teksten behandeld uit het bijbelboek Spreuken. Het is dus een boek over bijbelse wijsheid. Nu is er vandaag veel denkwerk dat zich ook als wijsheid aandient. Denk aan partijprogramma's en wetenschappelijke bronstudies bijvoorbeeld. Dat is allemaal niet waardeloos, maar tegelijk is het niet meer dan mensenwerk als daarbij de Bijbel dicht blijft. En daarmee is het vaak waanwijsheid en eigenwijsheid. Het christendom peilt dieper en reikt verder. Wie wij als mensen zijn, waar we vandaan komen, hoe we gelukkig kunnen zijn en waar we naartoe gaan, dat weten we pas echt als we naar God luisteren in de Bijbel.

Dat is het boek van de ware wijsheid, in het bijzonder in het boek Spreuken.

Nu hoor ik wel eens de klacht dat in de verkondiging en op bijbelkringen niet zo veel met dit bijbelboek gedaan wordt. Hoe komt dat? Misschien vinden predikanten een spreuk niet direct een onderwerp voor een preek. Maar ook op een vereniging of bijbelstudiegroep zul je op het rooster niet zo gauw een serie over het boek Spreuken aantreffen. Het is mogelijk dat de stof veel mensen niet zo aanspreekt. En inderdaad spreekt een geschiedenis uit de Bijbel natuurlijk veel meer tot de verbeelding van jong en oud.

In elk geval was dat gemis voor mij een stimulans om juist van dat boek eens meer studie te maken. Het resultaat kunt u in deze bundel schriftstudies terugvinden. De titel *Wees nog wijzer* heeft ermee te maken dat ik een paar jaar terug (in 2013) ook al een boek over Spreuken liet verschijnen in deze serie van **Woord & Wereld** (cahier nr. 103).

Dat boek droeg de titel *Wees wijzer*. Deze nieuwe bundel is een soort vervolg op die eerste, waarin ik twintig spreuken uitlegde en toepaste. Ik heb nu dus vijftien spreuken uitgezocht die wat meer studie en bezinning vragen, zowel voor de schrijver als de gebruiker. Hopelijk heeft dat tot gevolg dat we er samen *nog wijzer* door worden.

Hoe heb ik de hoofdstukken opgezet? Eerst kijk ik wat er precies staat en hoe de betreffende spreuk in verschillende vertalingen is weergegeven. Vervolgens wordt nagegaan wat de betekenis en bedoeling van de spreuk waren in de tijd dat die vorm kreeg. Dan gaat het dus vooral over de tijd van het Oude Testament. Maar ook het Nieuwe Testament komt aan de orde, want ik wil ook nagaan wat de spreuk in die tijd en ook ons vandaag nog te zeggen heeft. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met gespreksvragen, waarbij gedacht wordt aan bespreking op een bijbelstudiegroep. Je zou per avond bijvoorbeeld twee hoofdstukken kunnen bespreken. Meestal geeft dat genoeg stof voor een levendig gesprek met elkaar, zo heb ik uit ondervinding met discussies over mijn eerste boekje gemerkt. De hoofdstukken zijn trouwens ook goed te gebruiken voor persoonlijke schriftstudie. Dus het is een boek voor thuis en in de groep.

Spreuken is bij uitstek het boek van de wijsheid. In het complexe leven van tegenwoordig hebben wij vaak wijsheid nodig, maar hebben wij daar ook vaak gebrek aan. Met dit studieboek kan ik er hopelijk bij helpen om ons als mensen van de eenentwintigste eeuw tot wijzere mensen te maken. En dat geldt niet alleen voor jonge mensen die nog aan het begin van hun leven staan, maar ook voor mensen van een gevorderde leeftijd, die het meeste van hun leven al achter de rug hebben.

Nieuw cahier
Hans de Wolf

Onlangs verschenen: cahier 112

Wees nog wijzer

In dit nieuwe bijbelstudieboek van **drs. Hans de Wolf** worden vijftien spreuken uitgebreid behandeld. De schrijver gaat ook na wat ze ons nu vandaag nog te zeggen hebben. Dit boek kan erbij helpen om mensen van de 21e eeuw tot wijze mensen te maken.

Bestel nu via
www.woordenwereld.nl/klantenservice

Ook verkrijgbaar in de boekhandel

De mens (m/v), priester in de hof van Eden?

Rondblik
Henk Room

Het boek *Zonen & dochters profeteren* (Zoetermeer, 2016) voert een gedreven pleidooi voor openstelling van alle ambten voor vrouwen in de gemeente. Redactie en auteurs zijn van mening dat zij door zorgvuldige exegese tot hun overtuiging gekomen zijn: er worden verschillende gedeelten uit de Bijbel besproken.

Elk hoofdstuk is geschreven door minstens twee auteurs. Daarbij bewaakte de redactie nog eens de hoofdlijn in het boek, de lijn van argumenteren en de verschillende argumenten.

Zorgvuldig?

Toch is juist in dit opzicht de kritiek niet mals. Zo schreef dr. Bouter (PKN) in een recensie dat hij het boek niet rustig en evenwichtig vindt argumenteren. De auteurs weten eigenlijk al van tevoren waar ze naartoe willen. Die indruk wekken de meeste hoofdstukken (RD, 12 dec. 2016).

Ook dr. Versluis (CGK) geeft aan dat hij het boek nogal tendentius vindt. De auteurs schrijven naar één conclusie toe die telkens wordt herhaald. De uitleg van de zwijgteksten is niet overtuigend. Het ontbreekt aan bezinning hoe je bijbelse gegevens vertaalt naar nu. Het is een boek, zo eindigt hij, dat vooral mensen wil bevestigen in hun eigen overtuiging (*De Wekker*, 25 nov. 2016).

Adrian Verbree laat in zijn *Kruimeldief* (ND, 22 apr. 2017) merken dat hij tegen hetzelfde aanloopt. Hij doet dat door middel van een korte bespreking van argumenten uit een klein gedeelte in

hoofdstuk 3 van het boek. In dat hoofdstuk komen de auteurs met een uitleg van Genesis 2 en 3. Onder andere een uitleg over de hof van Eden: die hof was in feite een tempel en de mens (m/v) deed daar dienst als priester. Verbree beoordeelt de argumenten hiervoor als 'lariekoek' en 'zo lek als een mandje'. Dit is hem door de redactie van het boek niet in dank afgenomen (ND, 26 apr. 2017).

Hoe zit het nou? Levert *Zonen & dochters profeteren* een gedegen stuk exegetisch werk? Of valt dat nogal tegen? Om een antwoord te vinden zou je alle hoofdstukken moeten bespreken. Voor een artikel als dit gaat dat te ver. Het kan ook nuttig zijn een steekproef te nemen. Daarom ga ik met dit artikel alleen op dit ene hoofdstuk in, hoofdstuk 3.

Waarom dit hoofdstuk?

Dit hoofdstuk brengt twee interessante gedachten naar voren, die door de auteurs als fundamenteel worden gezien.

1) De eerste mens werd niet als man geschapen, maar als mens. Pas toen de Here God uit de zijkant van deze mens de vrouw had gemaakt, was de man er ook. Vandaar dat dit hoofdstuk de titel

draagt: *De mens wordt man en vrouw.*
2) De hof van Eden was (zoals gezegd) eigenlijk een tempel, waarin Adam en Eva beiden als priesters aan het werk waren.

Door in te gaan op dit hoofdstuk is er zo de gelegenheid om:

- kennis te maken met deze nogal exotische uitleg van de eerste mens in Genesis 2. Die uitleg is trouwens naar mijn overtuiging niet zo van belang voor de vraag naar de openstelling van alle ambten voor vrouwen (zie hieronder). Maar veel meer voor de discussie rond schepping en evolutie en de plaats van de mens daarin. En voor het gesprek rond homoseksualiteit. Het is daarom toch goed naar deze uitleg te kijken.
- na te gaan of Verbree gelijk heeft wanneer hij de argumentatie over de hof van Eden als heiligdom, met de mens als priester (m/v), schromelijk te kort ziet schieten. En om de reactie van de redactie te wegen.
- vanuit dit hoofdstuk een (beperkte) eerste indruk te krijgen of *Zonen & dochters* al dan niet gedegen werk maakt van de exegese.

Winstpunten

Er zijn verschillende positieve punten te noteren bij wat in hoofdstuk 3 naar voren komt. Uiteraard kun je altijd wel van mening verschillen op onderdelen. Een niet onbelangrijk punt is overigens de mening van de auteurs met betrekking tot Genesis 2:7. Zij lezen hier dat God zijn eigen levensadem bij de mens inblaast (p. 29). Dat staat er echter niet.

En ook de verwijzingen naar andere schriftplaatsen overtuigen niet. Maar de auteurs geven aan dat op dit punt discussie mogelijk is.

Positief is, dat de auteurs ondanks deze mening benadrukken dat de mens is gevormd uit het stof van de aarde. Hij hoort helemaal bij de aarde. Hij is mens en geen God (p. 29). Verder: Adam krijgt in Eva een helper die niet aan hem ondergeschikt is, maar die hem zelfstandig bijstaat. Terecht benadrukken zij dat man en vrouw volledig aan elkaar gelijkwaardig zijn. Samen zijn ze naar het beeld van God geschapen.

Niet dat dit nieuwe dingen zijn (zie Huwelijksformulier). Maar het is terecht om dit te noteren. Wel valt op dat deze gelijkwaardigheid haast synoniem wordt voor gelijkheid. De sterke nadruk op gelijkheid laat vervolgens weinig ruimte over voor de ongelijkheid tussen man en vrouw. Ongelijkheid wordt gelijkgesteld met hiërarchie. Maar goed, daar gaat het nu niet over.

Drie vragen

Op welke vragen zoek ik antwoord?

1. Zijn de auteurs overtuigend, wanneer volgens hen Genesis 2 vertelt

dat God eerst een algemeen soort 'mens' heeft geschapen, waaruit Hij daarna een man en een vrouw schiep? Mijn antwoord geef ik hier alvast: nee.

2. Heeft Verbree gelijk als hij de argumentatie voor de hof als tempel met man en vrouw als priesters, fors tekort ziet schieten? Antwoord: ja.
3. Redeneert men in dit hoofdstuk al bij voorbaat toe naar openstelling van alle ambten voor man en vrouw? Antwoord: ja.

Wérd de mens tot man en vrouw?

Adam moet voorafgaand aan de schepping van Eva niet als man worden gezien, maar als mens (p. 38). De eerste mens is een soort 'eenheidsmens' waaruit daarna man en vrouw gespleten zijn. God kliefde die mens in tweeën, de vrouw is dan letterlijk de wederhelft van de man (p. 34).

Wat is bedoeld?

Begrijp ik de auteurs wel goed? Jazeker. Ik noem slechts een paar voorbeelden uit hoofdstuk 3, die dit beeld bevestigen. De auteurs schrijven:

- Vóór de schepping van Eva is het tweevoud van mannelijk en vrouwelijk nog niet aan de orde (p. 29).
- Mannelijk en vrouwelijk is een ontplooiing die later komt. De Heer schept op dit moment geen man, maar een mens (p. 29).
- We moeten het niet zo zien dat de man al compleet was en dat er dan iemand bij komt, namelijk een vrouw (p. 29).
- Grappig, vind ik, maar tegelijk sprekend is wat staat in noot 9. Deze noot hoort bij p. 31: het gaat over die eerste mens. Hij krijgt een heel speciale plaats, namelijk in de hof van Eden. Bij dat 'hij' staat in de hoofdtekst de verwijzing naar noot 9. Noot 9 geeft aan: 'Ter wille van de leesbaarheid gebruiken we mannelijke grammaticale vormen, zoals dat ook in het Hebreeuws in Gen. 2 gebeurt.' De auteurs voelen

zich kennelijk wat in verlegenheid gebracht. Met welk geslacht moet je die eerste mens nu aanduiden? (Trouwens, net als in het Hebreeuws is het ook in het Nederlands correct om 'hij' te gebruiken, wanneer mannelijk en vrouwelijk samen wordt bedoeld).

Waarom belangrijk?

Deze 'eenheidsmens' laat voor het besef van de auteurs zien dat man en vrouw volstrekt gelijkwaardig zijn en niet hiërarchisch zijn gepositioneerd (p. 38). Wanneer die eerste mens man en vrouw in één was én wanneer die mens dienst deed in het heiligdom van de Here (hof van Eden), dan lijkt het vanuit Genesis 2 - 3 niet in te zien waarom vandaag ambten voor vrouwen gesloten zouden moeten zijn.

Toch is voor die volstreekte gelijkwaardigheid van man en vrouw naar mijn idee zo'n eerste 'eenheidsmens' niet nodig. Daarvoor is toch voldoende dat man en vrouw samen naar Gods beeld zijn gemaakt? Of moet deze eerste

mens de volstreekte gelijkheid van man en vrouw aantonen? Maar ook dat is niet nodig. Adam en Eva zijn beiden aan elkaar gelijk als mens. Terecht zeggen de auteurs, dat Adam juist die gelijkheid bezingt wanneer hij Eva als zijn vrouw ontvangt (p. 34). Bovendien, gesteld al dat God Adam en Eva in alle gelijkheid uit zo'n eerste mens geschapen zou hebben, dan nog kan God hen in een verschillende positie ten opzichte van elkaar hebben geplaatst. Zo is de één helper van de ander.

Een nieuwe idee?

De eerste mens als biseksueel of androgyn eenheidswezen is overigens al een heel oud idee. Het komt al voor bij Plato rond 400 v.Chr. Oorspronkelijk waren de mensen volgens hem dubbelwezens. Man-vrouwen, man-mannen en vrouw-vrouwen. Ze hadden twee hoofden, vier armen en vier benen. Toen ze hun plaats tegenover de goden niet meer kenden, werden ze als straf in tweeën gesneden. Sindsdien zoekt ieder vol verlangen naar een 'wederhelft' die helemaal past.

Het idee van een oorspronkelijke 'eenheidsmens' dook eeuwen geleden af en toe wel eens op in de exegese. Opvallend is hoe het de laatste decennia opnieuw naar voren komt in literatuur en (vooral feministische) exegese.

Welke argumenten?

Welke argumenten worden voor een eerste 'eenheidsmens' in *Zonen & dochters* aangevoerd? Ik heb ze niet kunnen vinden. Het idee wordt aan het begin geponeerd (p. 29 en 30). Aan het eind komt het er als conclusie weer uit (p. 38).

Wel lijkt het er even op dat een argument gevonden is in de naam van de eerste mens (p. 30). De naam Adam komt namelijk als soortnaam (mens) en als eigenaam (Adam) voor in de eerste hoofdstukken van Genesis. Maar terecht laten de auteurs zien dat die eerste mens (soortnaam) zich in Genesis 2:23-24 identificeert met de man. En dat met terugwerkende kracht (p. 30). Waarom de schrijvers dan toch bij het idee van een 'eenheidsmens' (m/v) blijven, is gissen.

Bovendien ligt het ook wel voor de hand dat de eerste mens met de soortnaam 'mens' wordt aangeduid. Er waren nog geen andere mensen waarvan hij zich met een eigenaam zou moeten onderscheiden. Die soortnaam volstaat voor de ene mens, die zich met terugwerkende kracht als man identificeert. De auteurs leunen in dit hoofdstuk sterk op het werk van John H. Walton (zie noot 1, p. 233):¹ Maar ik heb niet kunnen vinden dat Walton dit idee aandraagt. Ook denkt Walton niet aan het fysiek door midden splijten van die eerste mens (Walton, p. 80).

'Eenheidsmens' (m/v) als eerste mens?

Er is een groot aantal aanwijzingen dat Genesis over de eerste mens vertelt als de man Adam.

- Om te beginnen is er geen enkele hint in de vertelling van Genesis 1 - 3, die erop wijst dat de eerste

mens een soort 'eenheidsmens' was. Of dat hij biseksueel of androgyn zou zijn. Nergens is dat hier een verteldoel.

- Verder ontbreekt vanuit hoofdstuk 1 komend, elke aanleiding om dat te veronderstellen. 'God schiep de mens', zegt 1:27. 'Naar zijn beeld schiep Hij hem' (enkelvoud). Met dit enkelvoud wordt de mens als collectief aangeduid. Daarna volgt een meervoud: 'mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen.' Dit meervoud maakt duidelijk dat het ene individu niet beide zowel mannelijk als vrouwelijk is (zie ook Walton, p. 60). Er is dus geen hint dat de eerst levende mens seksueel ongedifferentieerd was. Ook 5:2 moet je tegen de achtergrond van 2:26-27 lezen.
- In 2:23 zegt de mens dat uit hem als man de vrouw is gebouwd. Hij is niet pas man als de vrouw is geschapen. Hij wás het al.
- De soortnaam (mens) en de eigenaam (Adam) worden door elkaar gebruikt in Genesis 1 t/m 5. Er valt daaruit dus niet af te leiden dat de soortnaam betrekking zou hebben op een eerste 'eenheidsmens'.
- Dat de eerste mens een man is, sluit aan bij 2:18. Er is nog iets niet goed, omdat deze man alleen is. Hij heeft een helper nodig die bij hem past, een ander mens. Eén die staat op hetzelfde niveau om samen met hem mens voor God te zijn. God geeft hem deze mens in de vrouw, die Hij uit de zijkant (rib?) van Adam maakt.
- Omdat de Bijbel een eenheid is, moeten we Genesis 2 ook lezen in het licht van het Nieuwe Testament. In 1 Korintiërs 11 wijst de apostel er niet alleen op dat mannen en vrouwen uit elkaar voortkomen (*Zonen*

& dochters, p. 34). Maar explicieter, dat de man niet uit de vrouw voortgekomen is, maar de vrouw uit de man (1 Kor. 11:7-11). Hier gaat Paulus terug op Genesis 2. Zijn argument heeft alleen zin, wanneer de eerste mens Adam, een man was.

- In 1 Timoteüs 2:13 noteert de apostel, dat Adam eerst werd geschapen, pas daarna Eva. Opnieuw: dit argument in een betoog over de onderlinge positie tussen man en vrouw, heeft alleen zin wanneer Paulus hier Adam als man bedoelt.

Evaluatie

1. De eerste mens als een soort 'eenheidswezen' waaruit man en vrouw zijn ontstaan, is een gedachte die door de auteurs alleen wordt geponeerd. Er worden geen argumenten voor geleverd vanuit de exegese. Toch is de conclusie dat dit één van de twee cruciale punten is die uit de exegese van Genesis 2 naar voren komt (p. 38). Cruciaal in verband met de niet-hiërarchische relatie tussen man en vrouw. Zonder argumentatie krijgt een idee hier de status van conclusie.
2. Het is een gedachte die strijdt met wat Genesis 1 - 3 vertelt. Er is geen deugdelijke exegetische onderbouwing voor te vinden.

Heiligdom: de mens als priesters?

Heeft Verbree gelijk in zijn *Kruimeldief*? Is de argumentatie voor de hof van Eden als tempel van God waarin man en vrouw als priesters dienen, ver onder de maat? Laten we eerst kijken naar de eerste helft van de bewering.

Hof van Eden heiligdom van God

Welke argumenten worden hiervoor aangevoerd (p. 31)? Het is eigenlijk een

reeks van gedachten die op een wat losse manier samenhangen.

1. *De hof van Eden is de tuin van God zelf.* Dat klopt, God heeft de tuin gemaakt, de hof is zijn eigendom. Maar daarmee betekent 'tuin van God' nog niet hetzelfde als wat later onder 'tempel' wordt verstaan. In de tweede plaats, inderdaad kom je dit motief 'tuin van God' ook tegen in Ezechiël 28:13 en 31:9. In een dichtertelijke, figuurlijke setting! In de eerste tekst wordt gezegd dat de koning van Tyrus in Eden was, de hof van God. De laatste tekst vergelijkt Assyrië met een allermooiste boom, nog mooier dan alle bomen in de hof van God. Je kunt hiervan zeggen dat de mooiste en rijkste leefomgeving wordt vergeleken met de hof van Eden. 'De tuin van God' mag je vermoedelijk ook vertalen met 'goddelijke tuin'. Zo mooi was het. De meest machtige mens is een boom die mooier is dan alle bomen in Eden. Maar ook in deze teksten hoeft 'de tuin van God' niet hetzelfde te betekenen als in omliggende culturen de 'godentuin'. En vervolgens is die eventuele 'godentuin' niet zomaar gelijk te stellen aan Gods tempel. En bovendien, een dichtertelijk beeld in Ezechiël 28 en 31 is nog geen concrete gelijkstelling aan wat Genesis 2 beschrijft.
2. *We vinden in het Oude Testament regelmatig de voorstelling van Gods huis als bron van vruchtbaarheid* (Ez. 47; Ps. 46 en 65). Dat betekent echter niet zomaar het omgekeerde. Namelijk dat zo'n vruchtbare hof in Genesis 2 geschilderd wordt als tempel van God. Hierbij moeten de auteurs hun eigen aanwijzingen voor deug-

delijke exegetische serieus nemen (p. 33). Welke hints geeft Genesis 2 zelf voor hun opvatting? Ik zou het niet weten. Genesis 2 vertelt dat God de hof maakt als plaats van levensonderhoud voor de net geschapen mens. De hof komt er dan ook pas, wanneer de mens er is. Het is in Genesis 2 niet een plaats waar God al woont. De levensboom was ook niet voor God bestemd, maar alleen voor de mens.

3. *De tabernakel en de tempel worden door veel exegeten geduid als replica's van de tuin van Eden.* Ook hier geldt weer: stel, de tabernakel kan worden gezien als een replica van de tuin van Eden, wat je je op zich goed kunt voorstellen. Dan is nog niet het omgekeerde ook waar: de hof van Eden in Genesis is een tempel.
4. *Die duiding is er al heel vroeg in de geschiedenis van de exegete.* Maar wat zegt dat?
5. *Archeologen hebben in tempelschilderingen gevonden. In de godenverhalen in Mesopotamië zijn veel elementen te vinden die we ook in Genesis 2 aantreffen.* Wat bewijst dit precies?

Na deze reeks volgt dan de conclusie: 'Er zijn dus goede redenen om de tuin van Eden als Gods heiligdom te zien'. Het is een understatement te zeggen dat deze gedachten mij niet hebben overtuigd!

De eerste mens (m/v) priester?

Nu het tweede deel van de bewering. De eerste mens wordt volgens de auteurs als priester in dit 'heiligdom' geplaatst (p. 31). Hier wordt één argument voor aangedragen. De gebruikte Hebreeuwse woorden duiden op het

werk van de priesters in het heiligdom (p. 32). De bewijsvoering hiervoor wordt verder aan Walton overgelaten (Walton, p. 106). We kunnen hier kort over zijn.

Over welke werkwoorden gaat het? Over de Hebreeuwse woorden voor 'bewerken' en 'bewaren'. Deze woorden worden echter in heel algemene zin gebruikt. Een paar voorbeelden.

Bewerken: het wordt gebruikt in de zin van bewerken van een akker. In de absolute betekenis van arbeiden. In de betekenis van het dienen als slaaf. In de betekenis van werken om iets te bereiken. In de betekenis van uitvoeren en doen. En inderdaad ook in de betekenis van dienst doen in de cultus.

Bewaren: ook dit werkwoord heeft een brede toepassing. Het wordt gebruikt in de betekenis van bewaken (van mensen, van dieren, van zaken). Ook in de betekenis van het bewaken, beschermen van je leven. Het in gedachtenis bewaren. Het je houden aan een voorschrift of verplichting. Het bewaken in de cultus, dit geldt vooral voor Leviëten. Kortom, deze werkwoorden worden zo breed ingezet, dat ze niet specifiek duiden op het werk van priesters in het heiligdom. Al kunnen ze ook daarvoor worden gebruikt. Ook de combinatie van beide woorden is niet specifiek voor het dienstdoen in Gods tempel.

Evaluatie

1. Verbree heeft gelijk wanneer hij de argumentatie voor de hof als tempel met man en vrouw als priesters, fors ziet tekortschieten. Ik zeg het wat anders dan hij, maar het komt op hetzelfde neer.
2. De reactie van de redactie van *Zonen & dochters* hierop is onder de maat (ND, 26 apr. 2017). Ze geeft aan dat de auteurs van hoofdstuk 3 teruggrijpen op toonaangevende exegeten als Walton en Wenham.² En ze verwijt Verbree dat hij niet aangeeft waarom hij het oneens is met deze exegeten. Verbree gaat echter wel degelijk in op de argumenten die de auteurs van

Dan is nog niet het omgekeerde ook waar

hoofdstuk 3 hebben ontleend aan deze exegeten. Het is de redactie zelf die niet op (tegen)argumenten reageert.

3. Wanneer de redactie suggereert dat Verbree niet op de hoogte is van het werk van exegeten, gaat ze te ver. Ik heb me eraan gestoord hoe ze hem wegzet als iemand die niet weet waarover hij het heeft. En dat met een houding van superieure wetenschappelijkheid, die de redactie niet waarmaakt. Hoe past dit bij de bedoeling van *Zonen & dochters* om met de lezer op zoektocht te gaan naar een positief gesprek en goede antwoorden? Op zo'n manier dat je

elkaar als christenen niet tekortdoet (p. 8)? Bovendien, de discussie over de hof van Eden en de plaats van de mens daarin wordt al meer dan anderhalve eeuw gevoerd. Kan de redactie aangeven welke nieuwe argumenten ze vanuit de exegeten van Wenham en Walton heeft ontdekt?

4. De redactie gaat nogal onkritisch mee met de schrijvers in hun mening dat de mens als priester is aangesteld (in de hof). De Hebreeuwse werkwoorden zouden dat duidelijk maken. De auteurs verwijzen voor bewijs naar J.H. Walton (p. 106). Auteurs en redactie zien daarbij over het hoofd dat ze met de argumentatie van Walton in een cirkelredenering terechtkomen.

5. De redactie zegt in reactie op Verbree dat ook bij Wenham een keur aan argumenten is te vinden voor de hof van Eden als heiligdom van God en de mens als priesters daarin. Ik ben benieuwd welke keur dat is. Bovendien, Wenham formuleert voorzichtig en ziet het risico wanneer je vanuit de symboliek van tabernakel of tempel terugredeneert naar de hof van Eden als tempel. Dat gaat al gauw ten koste van wat Genesis 2 vertelt. Namelijk dat deze hof een concrete plek in onze werkelijkheid was aan het begin van de geschiedenis (Wenham, p. 61-62).

6. De redactie schrijft (*ND*, 26 apr. 2017): 'In onze visie verdient het onderwerp vrouw en ambt zorgvuldige exegeten.' Helemaal mee eens! Daarop vervolgt ze: 'Daarom telt *Zonen & dochters* ook ruim 280 pagina's.' Ik zou zeggen: het had ook best met minder pagina's toegekund. Maar daarvoor heb je net als voor het eerste (zorgvuldige exegeten) wel voldoende kritische auteurs en een voldoende kritische redactie nodig.

Indruk van Zonen & Dochters

Het was de bedoeling een (beperkte) eerste indruk te krijgen van *Zonen & dochters* via bespreking van hoofdstuk 3. Maakt dit boek gedegen werk

van de exegese? Hoofdstuk 3 geeft die indruk beslist niet. De constatering 'de mens functioneert als priester in het heiligdom van God', wordt niet hard gemaakt. De slotconclusie 'man en vrouw werken dus in Gods heiligdom en zijn in die zin vergelijkbaar met de hedendaagse kerkelijke ambtsdragers', hangt volledig in de lucht.

De tempel werd in het Oude Testament nodig, na de zondeval. Het was eigenlijk een 'noodvoorziening'. Op deze manier kon God toch wonen bij zijn volk. Je kunt Adam en Eva op een bepaalde manier inderdaad priesters noemen. Net zoals wij vandaag als christenen geroepen worden profeten, priesters en koningen te zijn. Maar er is in Genesis 2 geen sprake van een speciaal heiligdom beperkt tot de hof waar God woonde.

En dat daar de mens apart in een bijzonder ambt is aangesteld.

Mijn evaluatie van dit hoofdstuk strookt met wat Bouter, Versluis en Verbree vonden. De schrijvers van hoofdstuk 3 wekken de indruk naar één conclusie toe te schrijven. Al vanaf de eerste hoofdstukken van de Bijbel is voor hen duidelijk dat alle ambten openstaan voor de vrouw (Verbree). Daarbij is de redactie zeer onkritisch omgegaan met de argumenten die de auteurs aandroegen. Het lijkt erop alsof ze samen in een tunnelvisie terechtgekomen zijn, waarbij elke gedachte die daarmee strookt, te gretig wordt omarmd.

Noten:

- 1 John H. Walton, *The Lost World of Adam and Eve. Genesis 2-3 and the Human Origins Debate*, Illinois, 2015.
- 2 Gordon J. Wenham, 'Genesis 1-15', in: *Word Biblical Commentary*, Waco, Texas, 1987.

Trekken en buitensluiten

De tucht is gericht op de verzoening met God en de naaste (KO-2014 art. D51.3).

Om eendracht en eenheid te bevorderen en te blijven bij de gehoorzaamheid aan God is vereist de uitsluiting uit de gemeenschap der kerk (NGB art. 32).

Trekken én buitensluiten: allebei hebben ze te maken met de kerkelijke tucht.

Mooi is de inzet van het artikel in de KO-2014 over het vermaan: 'De leden van de gemeente zijn van Godswege verplicht elkaar te steunen in de strijd tegen de zonde. Zij vermanen elkaar liefdevol naar de regel die Christus in Matteüs 18 heeft gegeven.' Dit gaat voorop en zet de toon in elke oefening van tucht!

In de praktijk wordt tucht oefenen vaak beleefd als eerste stadium van de buitensluiting. Men associeert 'tucht' met de procedure vanaf de afhouding van het avondmaal tot en met de buitensluiting uit de gemeente. Die buitensluiting stuurde in het verleden ook vaak de besluitvorming van de kerkenraad. Als je als kerkenraad iemand één keer afhield van het avondmaal, dan zat je als het ware in een rijdende trein die pas stopte bij bekering of bij het eindstation van de afsnijding.

Deze laatste, uiterste consequentie van de buitensluiting overschaduwde in het verleden vaak het hele proces. Het zorgde er zelfs voor dat kerkenraden nogal eens terugschrokken voor het oefenen van kerkelijke tucht. Durf je, zo werd regelmatig gevraagd bij het overwegen van ontzegging van het avondmaal, zo nodig verdergaan tot de buitensluiting? Nee? Dan moet je ook niet afhouden! Wil je de gemeente oproepen om te helpen bij het vermaan en het terugbrengen van het dwalende schaap? Dat mocht onder de KO-1978 pas als je bij de classis toestemming had gevraagd om bij weigering van bekering over te gaan tot afsnijding (KO-1978 art. 76,77). De zogenaamde tweede trap van censuur (de naam van de zondaar bekendmaken en oproepen hem of haar aan te spreken) vond dus pas plaats als de afsnijding onafwendbaar leek. Vaak duurde het zo lang voordat de kerkenraad daaraan toe was, dat de betreffende broeder of zuster zich al onttrokken had aan de gemeenschap van de kerk. Het middel van de tucht bleek een bot mes. Vanwege de schaduw van de buitensluiting hing er in de voorfase al een ijzig klimaat omheen. En vanwege die uiterste consequentie werd het oefenen van tucht uitgesteld tot het al te laat was.

De KO-2014 heeft daarom bewust gekozen voor een tweesporenbeleid. Het trekken en het buitensluiten zijn uit elkaar gehaald.

De kerkenraad gebruikt als middelen om te trekken:

1. het ambtelijk vermaan;
2. de ontzegging van de toegang tot het avondmaal;
3. de inschakeling van voorbede en vermaan door de gemeente.

Deze drie middelen bedoelen de zondaar te brengen tot bekering en tot verzoening met God en de gemeente. Een positieve doelstelling. Hij is ook omgeven met waarborgen. Degene die wordt geroepen tot bekering, krijgt in de KO-2014 uitdrukkelijk de gelegenheid zich te verantwoorden ten overstaan van de kerkenraad. Hij wordt niet onverhoord veroordeeld. Hij krijgt het volle pond in een eerlijk proces. We zijn uit op zijn behoud. Ook kan de kerkenraad de gemeente pas tot voorbede en vermaan oproepen als de classis dat heeft goedgekeurd. Daarbij heeft degene die wordt geroepen tot bekering, opnieuw de gelegenheid zich te verantwoorden, ook op de classis.

Er wordt dus alles aan gedaan om zo verantwoord en zorgvuldig mogelijk te werk te gaan bij het trekken van gemeenteleden. En allerlei middelen worden daarbij ingezet. Voorbede en vermaan komen niet pas als het al te laat is en de zondaar onafwendbaar onderweg is naar de buitensluiting. Nee, ze kunnen al veel eerder worden ingezet, als degene die dwaalt, nog terug te roepen is.

De buitensluiting krijgt in de KO-2014 een apart lid in artikel D53. Na de opsomming van de middelen om te trekken in lid 1, volgt lid 2: Als laatste middel kan de kerkenraad overgaan tot buitensluiting uit de gemeente. Ook dat is nog een – laatste – red(!)middel. We hopen dat het tot bekering en verzoening leidt. Maar we zitten nu op een ander spoor dan in lid 1. Het komt ook pas ná wat krachtens lid 1 is gedaan. Nadat het trekken echt mislukt lijkt, komt het buitensluiten aan de orde. Ook dat gaat weer niet zonder goedkeuring van de classis. En ook niet zonder instemming van de gemeente. Opnieuw wordt uiterste zorgvuldigheid betracht. Tegelijk is duidelijk dat na alle werk aan bekering van de zondaar nu echt de weg naar de uitsluiting is ingeslagen.

Synode-impressie

Synode 2017

Dick Dreschler

Op vrijdag 2 juni werd er een vervolg gemaakt met de bespreking van man/vrouw en ambt. Voor mij een bijzondere dag, omdat op deze dag ook de presentatie plaatsvond van het rapport M/V in de kerk, het deputaatschap waar ik me zelf ook de afgelopen tijd voor heb ingezet.

Man/vrouw en ambt

Berdien Wijnalda lichtte toe wat de onderzoeken die door dit deputaatschap gedaan zijn, aan het licht gebracht hadden. Er is op veel gemeenteavonden over het onderwerp doorgesproken. Er zijn interviews gehouden bij kerken en ook is bij alle kerken in kaart gebracht welke taken mannen en vrouwen er allemaal uitvoeren. Naar voren kwam dat vrouwen op veel manieren actief zijn en hun plaats innemen. Dat voor- en tegenstanders van de vrouw in het ambt willen argumenteren vanuit de Schrift. Dat op sommige plaatsen dit onderwerp zo gevoelig ligt dat er niet echt over doorgesproken wordt. Dat veel taken die vroeger als ambtelijk werden beschouwd, nu ook door vrouwen worden uitgevoerd. Dat vrouwen ook betrokken zijn bij voorbereiding en uitvoering van de besluiten, maar niet bij het nemen van de besluiten zelf. Ook (bijna) niet bij zaken van opzicht en tucht en bij de prediking. Berdien Wijnalda benadrukte dat het belangrijk was dat de synode niet langer zou wachten, maar dat het belangrijk was om ook werkelijk tot een helder besluit te komen.

Groepspraak

In verschillende groepen werd daarna doorgesproken over stellingen rondom man/vrouw en ambt. In de eerste ronde hadden veel synodeleden al hun mening gegeven. Doordat in de tweede ronde in groepen was gewerkt, kon er meer gesprek plaatsvinden. Een deel van de discussie ging erover of de noodzaak om nu een beslissing te nemen gedeeld werd. Die noodzaak werd inderdaad door de meesten gevoeld. Verder werd er veel gesproken over de

ambtsleer. Wat betekent de gereformeerde ambtsleer? Is de bediening van de verzoening sterk gekoppeld aan het ambt, of moeten we veel meer denken vanuit het ambt van alle gelovigen? Ook over de zwijgteksten werd doorgesproken (1 Tim. 2; 1 Kor. 14). Hoe normatief zijn deze teksten, hoe duidelijk is de uitleg van deze teksten? Hoe moeten ze in hun context gelezen worden en hoe verhouden zich de verschillende interpretaties tot elkaar? Ook werd er doorgesproken over de vraag welke plek de scheppingsorde moet hebben en hoe je moet omgaan met de lijn in de Bijbel, dat wil zeggen de verschillende lagen zoals die in het deputatenrapport *Samen dienen* zijn verwoord. Duidelijk

werd geformuleerd: de synode moet geen dwingende exegese van een bepaalde tekst opleggen en we moeten als synode, wanneer er een besluit genomen is, ook richting gevend en ruimte gevend faciliteren. Ook zal er een goede bijbelse onderbouwing moeten worden gegeven. Naar aanleiding van deze tweede ronde zijn er door verschillende mensen nog amendementen en tegenvoorstellen geformuleerd op de besluiten die voorlagen.

Besluiten

Donderdag 15 juni moesten de besluiten genomen worden. Br. Van der Tol en ds. C. van Dijk hadden een voorstel voorbereid om nog geen besluit te nemen, maar om meer studie te maken

van de ambtsleer. Dit voorstel vond onvoldoende steun in de vergadering en werd dus niet besproken.

Er lag een tweede voorstel, geformuleerd naar aanleiding van de bespreking op 1 juni. Dit voorstel van ds. Van Loon wilde ruimte geven voor vrouwelijke diakenen, met daarbij veel mogelijkheden om het diakenambt in te vullen, bijvoorbeeld ook met meer pastorale taken. Daarbij werd tegelijk gezegd dat vrouwen niet tot het ambt van predikant of ouderling konden worden toegelaten, vanwege het leer- en regeer karakter van deze ambten. Wel zag men eventueel mogelijkheden voor preekconsent voor vrouwen. Ook dit voorstel haalde het niet.

Besluit 2 uit het deputatenvoorstel behelsde de oproep aan gemeenten om dankbaar gebruik te maken van alle gaven die de Heer zowel aan mannen als aan vrouwen geeft. Ook dat er zorgvuldige regelingen moeten komen met het oog op het aanstellen van mannen en vrouwen in niet-ambtelijke diensten. Dit voorstel vond grote steun in de vergadering.

Daarna was er een voorstel dat ds. Harmannij met een aantal mensen had voorbereid, om te zeggen dat we de bestaande gewoonte of traditie om vrouwen uit te sluiten van de ambten loslaten. Ook hier was geen steun voor. Men had kritiek op de gronden die waren aangevoerd en ook vragen bij wat je nu precies besloot als je dit besloot: vrouwen worden niet meer uitgesloten, maar wat mogen ze dan wel? Dat zou dan toch nog nader besloten moeten worden.

Zonder veel bespreking werd daarna het besluit aangenomen dat er schriftuurlijke gronden zijn om naast mannen ook vrouwen te roepen tot het ambt van diaken.

Vrouwelijke ouderlingen en predikanten

Daarna kwam het voorstel in de vergadering om te zeggen dat er schriftuur-

lijke gronden zijn om naast mannen ook vrouwen te roepen tot het ambt van ouderling. Er was veel kritiek op de gronden die onder het besluit stonden. Wanneer God Mirjam zendt, betekent dat dan dat zij een ambt bekleedde of alleen dat ze voorging in de reidans (Ex. 15:20)? De verwijzing naar Debora als rechter was sterker, al gaven de deputaten in hun rapport daarover aan dat haar optreden duidelijk een uitzondering is op de regel dat God mannen aanwijst. Wat betreft het Nieuwe Testament werd gewezen naar Titus 2:3-5 en naar de vrouwen uit Romeinen 16. Ook werd gezegd dat deputaten M/V en ambt genoegzaam aannemelijk hebben gemaakt dat de zwijgtteksten geen onbetwistbare grond vormen om in onze tijd en omstandigheden vrouwen categorisch uit te sluiten van het ambt van ouderling. Toen de besprekronde afgelopen was en er geconstateerd werd dat er kritiek was op de gronden, ging de vergadering niet over tot stemming, maar werd er besloten eerst een duidelijker besluit te nemen over de bijbelse basis die onder dit besluit ligt. Daarvoor werd besluit 2a in bespreking gegeven, een voorstel van ds. M.H. Oosterhuis om uit te spreken dat er schriftuurlijke gronden zijn om ruimte te bieden voor de inzet van gaven van vrouwen in taakvelden zoals verkondiging, onderwijs, pastoraat, diaconaat. Als schriftuurlijke gronden worden dan aangewezen: het feit dat het de regel is, op een enkele uitzondering na, dat mannen dienden in de ambten in het Oude Testament. Tegelijk schakelt God vrouwen op cruciale momenten van de heilsgeschiedenis in, zoals ook blijkt uit Openbaring 12 (de vrouw weerstaat de draak) en bij de vrouwen uit Matteüs 1, wat de mannen van de kerk als waar-schuwing en spiegel wordt voorgehouden. Daarnaast wordt gewezen op de zonen en dochters die zullen profeteren (Hand. 2). Een verandering van oud naar nieuw verbond, waarin allen de Heer zullen kennen. 'En voorts dat die plaatsen in de Schrift, waar sprake is van een apostolisch voorschrift inzake zwijgen (...) door vrouwen, geen onbetwistbare grond kunnen zijn om in onze tijd en omstandigheden vrouwen categorisch uit te sluiten van het leer- en het regeerambt, omdat de uitleg

van deze teksten daarvoor te zeer omstreden is.' Daarna werd het besluit genomen om het ouderlingambt open te stellen, met 23 voor en 9 tegen. Een dag later werd ook het predikantsambt opengesteld, met 21 voor, 1 onthouding en 10 tegenstemmers. Daarmee kwam een voorstel van br. Heij, om het ambt van predikant voor vrouwen niet open te stellen, niet in stemming. Aanvankelijk was er een voorstel om te wachten tot 2020 met het invoeren van het besluit tot vrouwelijke ouderlingen en/of predikanten. In de bespreking op zaterdag bleek dat er geen draagvlak hiervoor was in de vergadering. Dat betekent dat een bezwaar op de volgende synode wel mogelijk is, maar dat er naar verwachting ondertussen al volop vrouwelijke ouderlingen en predikanten zullen zijn binnen de kerken.

Terugblik

Terugkijkend op het verloop van de discussie en besluitvorming, waardeer ik de lange aanloop die genomen is. Er is veel gesproken over dit onderwerp, alle argumenten zijn op tafel gekomen. Er is steeds benadrukt dat men vanuit de Bijbel wil redeneren. Wel is het de vraag of de overtuiging, dat Gods Woord ons in 1 Timoteüs 2 en 1 Korintiërs 14 leert dat aan vrouwen het leer- en regeerambt niet toekomt (een overtuiging waarvan steeds benadrukt is dat die met goed recht verdedigd mag worden), niet beter in de besluiten en gronden verwoord had kunnen worden. Is er voldoende oog voor geweest dat er naast blijdschap over dit besluit voor sommigen ook grote moeite is met deze ingrijpende koerswijziging in onze kerken? Laten

we bidden dat God de kerk door zijn Geest mag leiden en een weg mag wijzen hoe in wijsheid met deze besluiten om te gaan.

Nederlands Gereformeerde Kerken

Vrijdagmorgen, de dag nadat er zo'n ingrijpend besluit gevallen was op de synode over M/V en ambt, was het de tijd om te spreken over onze relatie met de NGK. Het moment, de dag na zo'n ingrijpende beslissing, maakte dat er wel even een knop omgezet moest worden om hiermee bezig te gaan. Dat neemt niet weg dat ds. Sinia de synode hartelijk toesprak en dat er in de synode ook hartelijk op gereageerd werd. Zelfs in die mate, dat de iets voorzichtiger besluittekst van de deputaten op voorstel van de vergadering vervangen werd door een voorstel van ds. Waterval om voor het najaar een gezamenlijke vergadering van de generale synode en de landelijke vergadering van de NGK te beleggen. Aangezien 19 afgevaardigden voor dit voorstel stemden, werd het aangenomen. De contacten met de NGK lijken hiermee in een stroomversnelling te komen. Uiteindelijk was er te weinig tijd om al de besluiten over de NGK en de revisieverzoeken over de besluiten van Ede over de NGK aan de synode af te handelen. De bedoeling is dat dit afgerond zal worden op de laatste twee dagen dat de synode vergadert. Over die twee laatste dagen hoop ik in het volgende nummer te schrijven, evenals over de andere onderwerpen die we deze vergaderdagen nog behandeld zullen hebben.

Evangelisatie: de kerk binnenstebuiten

Het Nederlandse woord 'evangelisatie' is van Griekse afkomst. 'Evangelie' betekent: blijde boodschap. In de Bijbel kom je dit woord vaak tegen. Het is een boodschap die verteld moet worden en die om hoorders vraagt.

Evangelisatiegesprek

Evangeliseren is de blijde boodschap van de Here vertellen. Veel kerken kennen een evangelisatiecommissie. En als je daar een aantal enthousiaste mensen voor hebt, ben je als kerk goed uit. Werd er in het verleden mogelijk te veel gedacht dat we het evangelisatiewerk konden uitbesteden, die gedachte lijkt gelukkig achterhaald. Daarvoor is dit werk te vaak binnen de kerken in de aandacht gekomen. We hebben ondertussen ook geleerd dat je met een avondvullend verhaal over evangelisatie binnen de vier muren van de kerk er niet bent. Het kwam in het verleden voor dat in de gemeente een dergelijke avond werd belegd. We dachten aan evangelisatie gedaan te hebben met een keer per jaar een spreker uit te nodigen en gelegenheid te geven tot vragen stellen. Zonder verder na te denken over het naar buiten brengen van de boodschap van Christus. En dat was het dan.

Toch is dat het niet, er enkel over praten: we moeten het evangelie ook uitdragen. Een Canadese predikant schreef een boekje over het evange-

lisatiewerk met de felle titel: *Get out*. Bedoeld om mensen de ogen te openen dat de blijde boodschap niet binnen de muren van de kerk moet blijven maar naar buiten moet. Met andere woorden: de kerk moet zich binnenstebuiten keren.

Het begin

De taak om te evangeliseren raakt elke gelovige. In contacten met je naaste in de buurt of op de werkvloer ligt er de opdracht om over het geloof in God te praten. Zo mogelijk. Immers, we lopen helaas tegen veel afweer aan. Trouwens, wie wil evangeliseren, moet eerst bij zichzelf beginnen. Hij doet er goed aan zich de vraag te stellen: laat ik mijzelf ook be-evangeliseren? Staan mijn oren open, staat mijn hart biddend open voor Gods blijde boodschap? 'Geef ik God alle ruimte' dat ik als een kind naar Hem als mijn Vader luister? Goede evangelisatie begint bij jezelf. Wat wil God mij vertellen?

En nóg een vraag zal ik mezelf stellen: waar loop ik bij mezelf tegen aan? Ieder mens heeft zijn vragen. En wat zijn dan mijn vragen? Het hebben van vragen

wil niet zeggen dat je maar niet aan evangelisatie moet beginnen. Immers in een evangelisatiegesprek kom je mensen tegen die vragen hebben, vaak dezelfde vragen als die jij hebt. Vaak ook vragen waar jij geen antwoord op weet.

Het gemakkelijke

Maar als je dan geen antwoorden weet op vragen van mensen met wie jij in gesprek bent? Als je hier goed over nadent, zul je toch moeten erkennen dat dit niet de moeilijke kant van evangeliseren is. Hoe vreemd dit ook mag klinken. Een goed gesprek hebben betekent namelijk niet dat jij op alle vragen een antwoord moet kunnen geven. Laat tegelijk duidelijk zijn dat er, als je je op zaterdag klaarmaakt om die ochtend op de markt bij een evangelisatiestand te gaan staan, altijd een bepaalde spanning aanwezig is. Zál ik mensen ontmoeten? Wie zal ik kunnen ontmoeten? Hóe zal het gaan als het tot een gesprek komt?

Maar je mag de vrees van je afwerpen als het gaat om de vraag: wat kunnen ze mij allemaal niet vragen? Want ik hoef niet op alle vragen een antwoord te hebben. Kom daar eerlijk voor uit als je gelooft in de grootheid van God en zijn macht, en tegelijk aanvaardt dat we in een door de zonde gebroken wereld leven. Hoe zouden wij alles weten?

Gebed

Nog een andere vraag. In gesprek komen met een niet-gelovige, vraag je daar ook om? Iemand die veel evangelisatiewerk heeft gedaan, zei tegen een zaal vol belangstellenden: Ik bid vaak tot God of Hij mensen op mijn weg wil plaatsen die zich openstellen voor een gesprek over geloof. Dat kan iemand uit je straat zijn, of een collega op je werk. Dit bidden helpt je om je taak als evangelist uit handen te geven. Om niet uit alle macht gesprekken te willen hebben om vervolgens erg teleurgesteld te zijn als dit niet gebeurt.

Het is dezelfde gedachte die de apostel Paulus – vanuit gevangenschap – aan de gemeente van Kolosse onder woorden brengt als hij schrijft: 'Bid dan ook voor ons, dat God deuren voor ons opent om het mysterie van Christus te verkondigen' (Kol. 3:3).

Aanpak

De aanpak van gericht evangelisatiewerk kent veel diversiteit. De laatste jaren is met name de combinatie sport en evangelisatie in praktijk gebracht. En dan niet alleen in vakantietijd op een camping. Op verschillende plaatsen zijn kerken hiermee ook in eigen dorp of stad actief.

Ik wil het nu verder hebben over een van de mogelijkheden van gericht evangeliseren. Ik denk aan die situatie dat ik op een plein in een evangelisatiekraam sta op een zaterdagmorgen. Omringd door andere kramen. Mensen doen er hun inkopen en passeren ook mijn kraam. Dan is de aankleding van de kraam belangrijk. Ziet die er aantrek-

- * Pasen. Paaseitjes uitdelen met de tekst: *Door Jezus nieuw leven.*
- * *Kredietcrisis? Hoe kun je vandaag rijk worden? Deze tekst uitdelen. Je kunt erfgenaam worden van Gods Koninkrijk.* Veel goud en glitter op de kraam.
- * Pinksterweekend: *Sta jij ook in vuur en vlam voor Jezus?* Een haardlucifer uitdelen met deze tekst eraan.
- * *Bloemen kleuren je dag, God kleurt je leven.* Bloem uitdelen met deze tekst.
- * *Levend water.* Flesjes water uitdelen met de tekst over levend water (en eventueel Johannesevangelie uitdelen). Mag ook een vakantiethema worden.
- * *Ik sta liever voor aap dan dat ik ervan afstam.* Grote aap op de kraam en bananen. Kaartjes uitdelen.
- * *Boer zoekt vrouw. God zoekt jou.*

kelijk uit? Als het goed is, wil je de aandacht van de voorbijgangers trekken. Ook met korte teksten die tot nadenken stemmen. Als je in gesprek komt, waar ga je het dan over hebben? Na een eerste kennismaking kan een vraag over de zin van het leven een gesprek naar de diepte brengen. Wat ziet de ander met wie je in gesprek bent, als levensdoel en hoe is dat bij jezelf? Waarom zijn we hier op deze wereld? Met name jongeren staan hiervoor open, is mijn ervaring. Meer dan ouderen. Jongeren staan vaak in de positie waarin ze allerlei keuzes nog willen maken. Een dergelijke aanpak kan een gesprek op gang brengen waarin je – en dat niet als een trucje – laat merken dat je belangstelling voor de ander hebt. Te snel het gesprek op God en geloof brengen werkt in veel gevallen niet positief. De ander voelt zich overvallen. Al hangt het sterk af van de persoon met wie je spreekt. Als je gesprekspartner iemand is van het rechttoe rechtaan reageren, wil de directe aanpak vaak wel goed uitpakken.

Evangelisatiekraam (uit de praktijk)

Wat erg belangrijk is, zijn pakkende teksten die mensen aan het denken kunnen zetten. Wie oog en oor in de gemeente open heeft, ontdekt vaak tot zijn verrassing gemeenteleden die talent hebben om voor passende aankleding te zorgen. Of die met pakkende teksten komen. Deze moeten op afstand goed te zien zijn. Je merkt dat voorbijgangers ernaar kijken. Er zijn er die daardoor naar je toekomen. Er zijn er ook die een afwerende houding aannemen en met een boogje om de kraam heen lopen. Dit laat zien dat een woord of korte tekst effect heeft. Een teken dat iets van de boodschap bij de voorbijganger binnenkomt. Zie ter verduidelijking het kader hierboven met een aantal thema's uit een evangelisatie-jaaragenda voor de evangelisatiestand op de Grote Markt in Groningen (van CGK en GKv).

Van de redactie

We zoeken al lange tijd naast verbreding ook naar verjonging van onze redactie. We zijn dan ook dankbaar te kunnen meedelen dat dr. Bart van Egmond bereid gevonden is toe te treden tot de redactie van ons blad. Bart is predikant van de GKv Capelle aan den IJssel-Noord. In 2015 is hij gepromoveerd aan de TU Kampen en KU Leuven. We verwachten dat zijn inbreng ons blad ten goede komt en hopen op een goede samenwerking, onder de zegen van de Here.

Pieter Boonstra

Ik zoek Allah en vond Jezus

Gelezen

Lucius de Graaff

Het is inderdaad een aangrijpend levensverhaal. De ondertitel van dit boek is niet overdreven. De zeer overtuigende moslim Nabeel Qureshi beschrijft hoe hij in de loop van zo'n vijf jaren is heen gegroeid naar het moment op 24 augustus 2015. Toen gaf hij zich gewonnen aan Jezus, de Zoon van God.

Op zich is het niet bijzonder dat een ex-moslim zijn bekering beschrijft. Als lid van de landelijke Commissie Plaisier heb ik al heel veel van zulke verhalen zien langskomen. En ik heb mij vaak verbaasd over de snelheid van zo'n bekeringsproces. Het bijzondere van deze bekeringsgeschiedenis is dat het een proces van jaren is geweest. En het laat zien hoe pijnlijk een bekering kan zijn voor de persoon in kwestie. Nabeel houdt heel veel van zijn Pakistaanse ouders en vindt het vreselijk om met hen in conflict te komen.

Veel informatie

In het beschrijven van zijn bekeringsgeschiedenis geeft Nabeel veel informatie over de islam. Dat maakt dit biografische verslag zeer leerzaam. Niet alleen de grote leerstukken van de islam komen aan de orde, maar ook de kleinere punten uit het dagelijkse leven. Ik denk aan wat Nabeel verhaalt op pag. 49 over het reciteren van de Koran door de imam in de moskee. Wanneer de imam zich bij het voorlezen vergist, zijn de mannen op de eerste rij verplicht hem te corrigeren. Vandaar dat de oudste en de meest gerespecteerde moslims op de voorste rij staan of zitten. Dus toch een beetje hiërarchie bij het gebed ondanks de principiële gelijkheid die altijd wordt verkondigd. Ook geeft Nabeel en passant interessante info over de Pakistaanse cultuur. Zo wordt het als fout gezien om op tijd te komen wanneer je bij iemand bent uitgenodigd. Stel je voor dat de gastvrouw nog bezig is met de voorbereidingen! Het zou een smet kunnen werpen op de gastvrijheid, wanneer

je binnenvalt terwijl alles nog niet in gereedheid is gebracht. Als je een kwartier of een halfuur te laat komt, speel je op safe. Goed om te weten in de omgang met mensen uit Pakistan!! De lezer krijgt op een prettige manier

heel veel informatie over het godsdienstige en culturele leven van moslims. Op sommige onderwerpen wordt in een bijlage bij het boek nog wat dieper ingegaan. Samen met de verklarende woordenlijst is het een heel geschikt boek om de islam en de moslims beter te leren kennen.

Ahmadijja

Wel moet worden bedacht dat Nabeel Qureshi van huis uit behoort bij de *Ahmadijja*. Deze beweging is genoemd naar de soennitische Mirza Choelaam

Ahmad (1835-1908). Hij verklaarde in 1889 dat hij door een openbaring was gemachtigd om eigen volgelingen te maken en verkondigde in 1891 dat hij de in de eindtijd verwachte *mahdi* was. Deze mahdi komt in de eindtijd om orde op zaken te stellen. Deze mahdi is de *masieh* (Jezus).

De Ahmadijja wordt door de andere moslims niet erkend. Sterker nog: de volgelingen van deze beweging zijn voortdurend vervolgd.

Nabeel Qureshi noemt nog een paar verschillen tussen de orthodoxe islam en de Ahmadijja. In de eerste plaats *ontkent* de Ahmadijja dat er in de Koran elkaar tegensprekende verzen staan. De meerderheid van de moslims accepteert dat er tegenstrijdigheid kan zijn tussen twee koranverzen. In dat geval geldt de regel dat het meest recente vers het andere, dus eerder geopenbaarde, vers opheft. Volgens de Ahmadijja moet het mogelijk zijn de verzen met elkaar in overeenstemming te brengen.

Een tweede verschil betreft de kruisiging van Jezus. Omdat de moslims unaniem van mening zijn dat Allah het vermoorden van de profeet Jezus nooit kan hebben toegelaten, wordt algemeen geleerd dat er iemand anders aan het kruis heeft gehangen.

De Ahmadijja verwerpt deze 'vervangings-theorie' en leert de 'bezwijmingstheorie'. Jezus is aan het kruis wel bewusteloos geraakt maar niet gestorven.

Dromen

In het leven van moslims spelen dromen een grote rol. Zo lezen we (p. 66) dat de vader van Nabeel een droom heeft gehad waaraan veel waarde wordt gehecht. En de moeder van Nabeel heeft een boekje van de droomuitlegger Ibn Sirin aan de hand waarvan dromen kunnen worden uitgelegd.

Ibn Sirin was een latere tijdgenoot van Mohammed. Het is dus al een heel oud boekje.

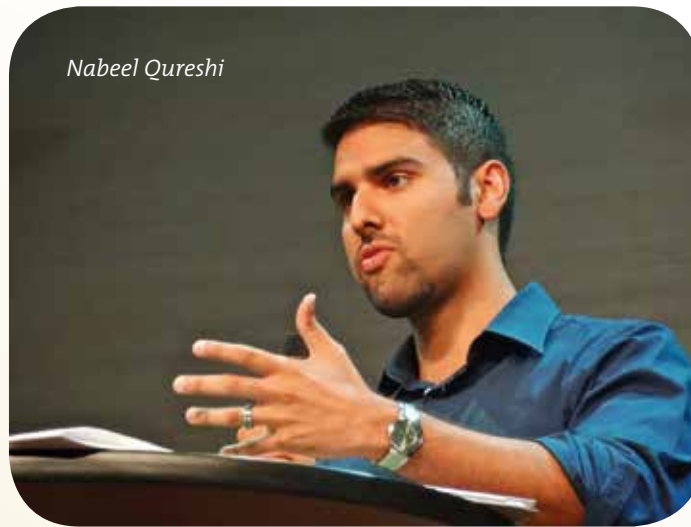
Wat dat betreft is het niet zo verwonderlijk om te lezen dat ook Nabeel veel waarde hecht aan dromen die hem duidelijk willen maken dat hij de stap naar het christendom moest zetten.

Het is te begrijpen dat menig lezer vraagtekens zal zetten bij de passages over de dromen. Zeker omdat Nabeel zijn 'christelijke' dromen probeert te verklaren met behulp van Ibn Sirin!

Toch heb ik in de loop der jaren geleerd niet te snel te oordelen, laat staan te veroordelen. Vrijwel elke tot geloof gekomen moslim kan vertellen van zulke dromen. En wanneer we in Marcus 16 lezen dat aan de verkondiging van het evangelie kracht wordt bijgezet door allerlei tekenen, dan is het niet juist om bij voorbaat te beweren dat Jezus niet in een droom kan verschijnen. Let wel, het gaat hierbij niet om dromen met

een openbaring die voor iedereen van betekenis is. Het gaat om dromen die de worstelende moslims als het ware

den komen niet uit en er gebeurt niets, dan is dit geen profetie van de HEER geweest.'

Nabeel Qureshi

Naar analogie hiervan kun je zeggen: wanneer iemand beweert Jezus te hebben gezien in een droom, maar de persoon in kwestie ontwikkelt zich niet tot een toegewijd christen, dan kun je bij de echtheid van die droom je vragen plaatsen. Hoe het met Nabeel is gegaan na deze dromen, wordt heel goed duidelijk in dit door hem geschreven boek. Hij is een toegewijd christen die zich met zijn bijzondere gaven

geeft in de dienst van Gods koninkrijk.

N.a.v.: Nabeel Qureshi, *Ik zocht Allah en vond Jezus*, Kok, Utrecht, 2016, ISBN 9789043526845, 398 pag., prijs € 22,90

een zetje geven in de goede richting. Een collega, als zending werkzaam onder Somaliërs, leerde mij het volgende: de tijd zal wel leren of die dromen echt zijn geweest. En in aansluiting daarop verwijs ik zelf naar Deuteronomium 18. Op de vraag hoe je kunt weten of een profeet echt namens God heeft gesproken, antwoordt Mozes: 'Als een profeet zegt te spreken in de naam van de HEER, maar zijn woor-

113

STICHTING WOORD & WERELD

Op reis met Dietrich Bonhoeffer

Martin H. de Boer V.D.M.

Nog steeds valt in kranten en tijdschriften de naam Dietrich Bonhoeffer (1906-1945).

Onlangs verscheen er zelfs een glossy over hem met als ondertitel: 'Spion, predikant, held'. Hoe kan het toch dat hij bekend is gebleven? Wat boeit bij hem? Waarom worden nog steeds 'Bonhoefferreizen' georganiseerd? Zelfs jongerenreizen op touw gezet?

In dit cahier gaan we op zoek naar antwoorden. De reis brengt ons op bijzondere en schokkende plekken, zoals concentratiekamp Buchenwald en een chique villa aan de Wannsee in Berlijn. In de verte zien we vanuit Kloster Ettal Duitslands hoogste Alpentoppen.

Steeds worden we gedwongen na te denken over wat deze christen ons heeft willen zeggen. Al reizend kunnen we begrijpen waarom tot vandaag toe mensen geboeid zijn door zijn leven en werken. We gaan ontdekken hoe hij ook ons kan inspireren om midden in de wereld christen te zijn.

Kom: ga mee op reis. Zeker weten dat deze tocht onvergetelijk zal zijn en blijven.

M.H. de Boer te Tolbert is emeritus predikant van de Gereformeerde Kerk Hoogkerk.

Prijs bij abonnement € 9,50

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel voor € 11,95

Bestel via www.woordenwereld.nl/klantenservice (ook voor een abonnement)

Nieuw!

De linguïstieke logika van het Nederlands

*Het meervoud van 'slot' is 'sloten',
toch is het meervoud van 'pot' niet 'poten'.
Wie gisteren ging vliegen, zegt heden 'ik vloog',
dus zegt u misschien van wiegen: 'ik woog'.
Nee, want 'ik woog' is afkomstig van 'wegen',
maar... is nu 'ik voog' een vervoeging van 'vegen'?*

*En dan het woord 'zoeken' vervoegt men 'ik zocht'
en dus hoort bij 'vloeken' dan: 'ik vlocht'.
Alweer mis, want dit is afkomstig van 'vlechten',
maar 'ik hocht' is geen juiste vervoeging van 'hechten'.*

*Bij 'roepen' hoort 'riep', maar bij 'snoepen' geen 'sniep'.
Bij 'lopen' hoort 'liep' maar bij 'kopen' geen 'kiep'.
En evenmin hoort bij 'slopen': 'sliep',
want dat is afkomstig van het schone woord 'slapen'.
Maar zeg nu weer niet 'riep' bij het werkwoord 'rapen',
want dit komt van 'roepen' en u ziet het terstond:
zo draaien we vrolijk in een kringetje rond.*

*U ziet, de verwarring is akelig groot.
Nog talloze voorbeelden kan ik daarvan geven,
want 'gaf' komt van 'geven', maar 'laf' niet van 'leven'.
Men spreekt van 'wij hinken', maar niet van 'gehonken'.
Het is: 'ik weet' en 'ik wist'; zo vervoegt men dat,
maar schrijft u nu niet bij 'vergeten': 'vergist'.
Dat is een vergissing, ja moeilijk, dat is 't.*

*Het volgend geval, dat is bijna te bont.
Bij 'slaan' hoort: 'ik sloeg', niet 'ik sling' of 'ik slong'.
Bij 'gaan' hoort: 'ik ging', niet 'ik gong' of 'ik gond'.
En noem tenslotte geen mannetjes-rat 'rater',
al gaat dat wel op bij 'kat' en bij 'kater'.*

H. Hagers

Uit: *Hoogland* 1982

Men zegt wel dat Nederlands een moeilijke taal is.
In elk geval is het een boeiende taal.
Het bovenstaande gedicht zou daarvan als bewijs kunnen gelden.
Arme vluchtelingen die moeten integreren en het diploma
Nederlands moeten halen.
Ik wens ze veel sterkte!

Geen transitie zonder traditie

Het kerkelijk jargon kent zijn modebegrippen. Je hoort ze opeens heel veel. Met name in de kerkelijke pers. Na een tijdje zakt dit weer af. 'Godsverduistering' was er bijvoorbeeld eentje, alweer jaren geleden. Of een recente: 'discipelschap'. Een die je veel hoort op het ogenblik, is het begrip 'transitie'. Dat klinkt wat duurder dan wanneer je zegt dat iets zich in een overgangssituatie bevindt. De kerk bevindt zich bijvoorbeeld in de overgang van een tijdperk waarin christendom een vanzelfsprekende plaats in de samenleving had, naar een periode waarin dat verdwenen is. En dat vraagt om verandering en aanpassing in het kerk-zijn. Soms wordt daarover zelfs geschreven alsof het een soort onvermijdelijk natuurverschijnsel vormt. We zijn nu eenmaal kerken-in-transitie, wee degenen die niet mee willen in de veranderingen die dat per se zou vragen. Dat roept ook weer nieuwe vragen op: hoe verhoudt zich wat gezien wordt als onomkoombare veranderingen als gevolg van de overgangssituatie, met wat aan de kerk van vandaag overgeleverd is vanuit het verleden? Kortom: hoe verhouden zich transitie en traditie? Daarover geeft de voorzitter van de Gereformeerde Bond in de PKN, ds. A.J. Mensink, een waardevolle beschouwing weg in *De Waarheidsvriend* van 26 mei 2017. Zijn titel luidt dan ook 'Transitie en traditie'. Zijn ondertitel is veelbetekend: 'Als afstand genomen wordt van wat overgeleverd is...' Zijn bezorgdheid geldt namelijk een transitie zonder traditie. Hij start zijn beschouwing als volgt:

De trouw van de HEERE is van generatie op generatie. In welke tijd een genera-

tie ook leeft, steeds weer laat de HEERE Zich kennen als de onveranderlijke en daarom zo betrouwbare God. Hij blijft immer Dezelfde. Even onveranderlijk is daarom Zijn Woord, Zijn Zelfopenbaring in geboden en beloften. Het is daarom veelzeggend én troostrijk dat wij het christelijk geloof belijden met de kerk van alle tijden en van alle plaatsen. Het christelijk geloof is een onveranderlijk geloof.

Concrete situatie

Tegelijk zit er dynamiek in die uitdrukking 'van generatie op generatie'. Je hoort er de overdracht in, maar ook het elkaar afwisselen van de generaties. Generaties en tijden wisselen, zij verschillen

Project 'Kerk 2025'

ook van elkaar. Ik denk aan het volk Israël, waarvan de ene generatie in de woestijn heeft geleefd, en de andere in Kanaän. De woestijn generatie kende de beproeving van gevaar, armoede en schaarste – de beloofde-land-generatie kende beproeving van rijkdom en overvloed. Je belijdt het geloof in God altijd weer in een andere tijd dan de generaties voor je – en ook na je. Elke generatie wordt geroepen in de concrete situatie van dan, en daar de levende God te belijden en te dienen. Het is dan ook de vraag of de jongen altijd kunnen piepen wat en zoals de ouden zongen. Daar zit op z'n minst een proces van toe-eigening

tussen, en toe-eigening is meer dan een klakkeloos nazeggen en herhalen van wat je is voorgezegd. Je tijd, je context speelt daarin een niet te onderschatten rol.

Dan wordt vervolgens duidelijk dat Mensink schrijft tegen de achtergrond van het grote veranderingsproject 'Kerk 2025' binnen de PKN. Daarmee moeten de (slinkende) PKN-kerken opnieuw hun plaats gaan zoeken en innemen binnen de wereld zoals die zich nu ontwikkelt. Dat is spannend, volgens Mensink. Want de kerk kan inderdaad niet volstaan 'met een versimpelde herhaling en voortzetting van het oude'.

Maar welke rol zal de traditie hierbij spelen? Wat hij daarover vervolgens schrijft, overstijgt duidelijk de ontwikkelingen die horen bij de PKN. Hij vraagt aandacht voor dingen die ook bijvoorbeeld een GKv zich terdege mag aantrekken.

Ons overgeleverd

Het heeft er namelijk de schijn van dat transitie en traditie tegen

elkaar worden uitgespeeld. Dat transitie afscheid is van traditie, en dat traditie een blokkade vormt voor transitie. Je kunt er in de gemeente ook zomaar spanning van krijgen, een spanning die al gauw politiek gemaakt wordt met labels als progressieven en conservatieven, traditionelen en antitraditionelen. Mochten deze kampen werkelijk bestaan, dan maken ze beide een grote fout. Traditie zonder transitie versteent, transitie zonder traditie vervluchtigt. Bij traditie denk ik aan alles wat voor ons geweest en gezegd is en wat ons is overgeleverd door vorige generaties. Wij zijn daardoor gevormd, we hebben daardoor een identiteit gekregen. Wat we zijn, zijn we geworden. En als het om

het geloof gaat, belijden wij dat de Heilige Geest ons dat geeft door hen die het ons overgeleverd hebben. Een generatie staat altijd op de schouders van een vorige generatie. Iets wat ons voor alles tot dankbaarheid verplicht.

Nooit afgesloten

In die traditie zitten verschillende lagen. Er is de heilige, onveranderlijke overlevering van het Woord van God. Er is ook de heilige overlevering van de belijdenis en die van de geschiedenis van de kerk. En er is een overlevering aan vormen. Die vormen zijn pogingen om wat onveranderlijk is (het Woord van God en daaruit voortvloeiend de belijdenis van de kerk) verantwoord en adequaat in de eigen tijd en context uit te drukken. Ik denk aan de kerkorde en aan de liturgie. Kerkorde en liturgie dragen altijd de sporen van hun eigen tijd, maar proberen tegelijk middelen te zijn om de ene, onveranderlijke God naar Zijn Woord te dienen. Traditie is per definitie beweging, en in beweging. De rooms-katholieke priester Antoine Bodar schrijft dat geborgen zijn in traditie beduidt 'met wijdgeopende ogen voor de eigen tijd met benuit van de betrekkelijkheid daarvan'. Traditie is per definitie in transitie, ze is nooit afgesloten. Tradities ontstaan dan ook niet met de gedachte om een traditie te stichten, en latere generaties met tradities op te zadelen. Tradities ontstaan voor de eigen tijd, als vorm om inhoud door te geven aan de eerstvolgende generatie.

Verbond

Me dunkt dat in onze dagen te snel afstand wordt genomen van wat ons is overgeleverd als verantwoorde traditie. Het individualisme brengt per definitie een antitraditionalisme met zich mee. In de kerk merken we dat aan het meer en meer uit het zicht raken van het verbond. Het individu acht zich losgemaakt van generaties voor en na zichzelf. Traditie wordt al gauw als ballast gezien, iets wat ons wordt opgelegd en waarvan we ons moeten losmaken, als iets dat transitie belemmert. Maar er dreigt een vacuüm als we niet weten wat we in plaats van die oude traditie als nieuwe traditie moeten

doorgeven! Als we wel weten hoe het niet moet, maar niet weten hoe het wel moet. Wie goed luistert, hoort in mijn woorden de zorg die we hebben geuit rond de voorstellen over 'Kerk 2025'. Transitie is nodig, dat beamen wij. Maar raken we in die transitie niet veel kwijt wat wezenlijk is (of op z'n minst grote waarde heeft) voor de kerk van alle tijden? Het loslaten van het klassieke classismodel heeft gevolgen voor het

Protestantse Kerk

denken over waarheid en eenheid in de kerk. Het loslaten van het geografisch principe heeft gevolgen voor het denken over gemeente-zijn. Onze vraag is steeds geweest, hoe we in een veranderde kerkorde deze wezenlijke noties kunnen blijven uitdrukken, de noties van verkiezing en verbond, de notie van de katholiciteit. Dergelijke noties zijn onopgeefbaar, ook al lijken zij in de huidige cultuur geen enkele zeggingskracht te hebben.

Waan van de dag

Dat ook in hervormd-gereformeerde gemeenten een proces van transitie gaande is of zelfs nodig is, ontken ik evenmin. Verantwoorde transitie is echter alleen mogelijk als we ons rekenschap geven van onze traditie, doorvragen naar de inhoud en de intentie van tradities (zoals in de liturgie). Welke overtuigingen hebben de generaties voor ons aan ons willen doorgeven, in de vormen en woorden die zij daarvoor op dat moment adequaat achtten? En welke overtuigingen moeten wij op onze beurt weer doorgeven aan de generatie die onder onze handen groot wordt, in gezin, kerk en school? Nemen we zonder rekenschap te geven afscheid van traditie en verleden, dan veroordelen wij onszelf tot de waan van de dag. Laten wij de traditie stilstaan, doordat we de vragen die de tijd ons stelt, niet toelaten, dan veroordelen wij onszelf tot het verleden en sluiten wij het venster naar de toekomst. We hebben dus een inhoudelijke toe-eigening

van de traditie nodig om ook tot een inhoudelijke overdracht in het heden en in de toekomst te kunnen komen. Een ecclesia reformata is altijd ook een ecclesia reformanda, en andersom. (Deze Latijnse termen betekenen zoveel als: de kerk die gereformeerd is, moet steeds weer gereformeerd worden; red.)

Mensink herinnert vervolgens aan de erfenis van Reformatie en Nadere Reformatie en het jaarthema van de Gereformeerde Bond: 'Van harte gereformeerd'. Hij eindigt zo:

Hoe verkondigt de rechtvaardiging van de goddeloze aan een gese-

culariseerd mens troost en zaligheid? Wij geloven dat deze prediking ook vandaag kracht doet – omdat het ons de levende God verkondigt Die niet verandert.

Zo heeft de Reformatie in crisistijd de traditie van de Vroege Kerk ook hervonden en hernomen! Er blijken dus tijden te kunnen komen waarin weer naar de traditie gevraagd wordt. Omdat in een kort of lang proces van transitie veel wezenlijks verloren is gegaan. Ik houd het niet voor onmogelijk dat de vraag naar de traditie spoedig weer breed gesteld zal worden, niet het minst door onze jongeren. Wie kan het hun dan vertellen? Het doorgeven van traditie is op dit moment allesbehalve eenvoudig. Maar wat is het ook rijk en mooi! Zo kunnen toekomstige generaties ontdekken wat voor hen ook al ontdekt is. En ervaren dat er een gemeenschap is met de kerk van alle plaatsen en tijden. Hoe heerlijk het is om te mogen staan op de schouders van degenen die voor ons de Heere hebben beleden en gediend. En van harte kunnen zingen: Gij evenwel, Gij blijft Dezelfde, o Heer!

Door de tekst kruipen en dán preken!

Een tijdje geleden verscheen een nieuw handboek preekkunde. Het heeft als titel *Ontvouwen*, en is van de hand van dr. Henk de Leede en dr. Ciska Stark. Naar aanleiding van de verschijning werd een studiedag gehouden en dat leverde weer een digitaal nummer op met de bijdragen op die dag (verschenen op de site van de IZB). Daarin onder andere een interview met oud-krijgsmachtspredikant dr. J. van Eck (onder ons het meest bekend van zijn bijdragen aan de commentarenserie CNT van prof.dr. J. van Bruggen). Hij heeft ruime ervaring als preker, maar ook als luisteraar naar preken. En hij weet er dan ook verstandige opmerkingen over te maken, waarvan ik hieronder een paar fragmenten doorgeef. Ik doe dat wat indirect, namelijk via wat collega persschouwer dr. G. van Meijeren doorgeeft in *De Waarheidsvriend* van 6 april 2017 onder de titel: 'Hoorder én prediker'.

U hebt 38 jaar preekervaring. Wat is er in die periode vooral veranderd?
Van Eck: 'Misschien mag ik beginnen met een belangrijke constante: in de preek moet de "waarheid Gods" over de dingen worden gezegd. Dat is van het begin af mijn overtuiging geweest. Calvijn heeft mij de grondstructuur van wat een preek moet zijn aangereikt: het bijbelgedeelte dat aan de orde is moet worden omgezet in beloften pro nobis, heilsaanzeggingen "voor ons". De vermaningen rondom de beloften zijn niets anders dan aansporingen om je die aanzeggingen toe te eigenen, erop te vertrouwen, er gebruik van te maken, en om – verdere – vervulling ervan te bidden. Alle andere soort aanmaningen of

appels leiden tot vermoedend activisme. Daar hebben we al genoeg van in de kerk.

Die grondstructuur is gebleven. Wat veranderd is, is dat ik vanuit de tekst steeds ontspannener toepassingen heb gemaakt op het geleefde leven. Dat komt natuurlijk doordat je zelf meer van het leven leert kennen. Ik preek veel minder 'stug' dan in het begin. Toch ben ik niet ontevreden dat het zo gegaan is. Preken waar veel uit het dagelijks leven in zit, zonder veel theologische geloofsbezinning, spreken misschien meer aan, maar brengen op den duur niemand verder. Je kunt het beste eerst helemaal in de tekst kruipen, hoe vreemd of zelfs afstotend die ook lijkt. Dan doen

zich meestal vanzelf de toepassingen voor op het leven, dat vaak al even vreemd en afstotend is.'

U bent ook als hoorder 'ervaringsdeskundig'. Welke 'trends' neemt u waar? Waar schort het wat u betreft aan?

"Het gaat tegenwoordig vaak over 'gemeente-zijn'," zei laatst een ervaren preekluisteraar. "Meestal gaat het dan niet over mijn Here en Heiland." Gelijk had ze. In principe kunnen alle thema's aan de orde komen, maar enkel "uit Hem, door Hem en tot Hem". Daar moet, voor je over wat dan ook gaat preken, in de studeerkamer diep over worden nagedacht en dat nadenken kan nooit stoppen.

Ik constateer bij predikanten een toenemende zorg om "over te komen", wat kan leiden tot een overmaat aan voorbeelden en verhaaltjes. Soms met de haren erbij gesleept, kennelijk omdat dominees menen met een verhaaltje te moeten beginnen. Het verhaaltje of

NaderBekeken

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks bestuur van de Stichting Woord en Wereld

Voorzitter Dr. ir. H.B. Driessen
Secretaris W. Hindriks
Peningmeester W.A. Dreschler

Redactie Nader Bekeken

Hoofdredactie Dr. P. Boonstra
Eindredactie Drs. G. den Dulk
M.J.A. Zwikstra-de Weger
Ds. S.M. Alserda
Redactie Dr. A. Bas
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. B. van Egmond
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel. 050 - 5344508
Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
J.H. Bollemaat, Dalßen
H. Boomstra, Den Helder, tekeningen/cartoons
A.C. Breen, Dunsborough, WA
Drs. E. Brink, Waddinxveen
Drs. J.J. Burger, Veenendaal
Ds. H. Drost, Zwijndrecht
Drs. L.W. de Graaff, Heerde
Drs. B.P. Hagens, Soest
Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort
Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen, Kampen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Ds. P. Niemeijer, Rijnsburg
Ds. R.Th. Pos, Rijnsburg
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
G. Slings, Lelystad
J. Veenstra, Emmen
Dr. H. Veldman, Zuidhorn
Ds. J. Wesseling, Veenendaal
Dr. W.F. Wisselink, Almelo
Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn., Waardhuizen

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijskerk
Internet: www.woordenwereld.nl
Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar

Druk: Koninklijke BDU Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken is ook op Daisy-cd en Webbox verkrijgbaar. Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, tel. 0341-565 499

Opgave en vragen over abonnementen:

Abonnementen (nieuw, wijziging, beëindiging):

1. via internet:
www.woordenwereld.nl

2. schriftelijk:

Woord en Wereldabonneeservice, Postbus 105, 2400 AC Alphen aan den Rijn, woordenwereld@spabonneeservice.nl of naderbekeken@spabonneeservice.nl

3. telefonisch:

0172 - 47 60 85.

Beëindiging abonnement:

Via www.woordenwereld.nl, per post of per telefoon (gegevens hierboven), tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten kunt u melden op www.woordenwereld.nl/klantenservice

Kijk voor **meer informatie** en uitgebreide **abonnementsvoorwaarden** op www.woordenwereld.nl

Abonnementenprijzen:

Nader Bekeken	€ 36,00
Nader Bekeken + vier cahiers	€ 71,00
Nader Bekeken studenten	€ 21,50
Nader Bekeken PDF	€ 21,50
Nader Bekeken PDF (buitenland Europa)	€ 31,50
Nader Bekeken PDF (buitenland overig)	€ 41,00
Cahiers bij abonnement (per jaar)	€ 38,00
Cahiers, losse verkoop	€ 11,95

Bankrekeningnummer: NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging (automatische incasso). Voor betaling per acceptgirokaart of per eigen overschrijving geldt een opslag van € 2,-

Bankrekeningnummer voor **giften**: NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1380 - 3034

voorbeeld lijkt er soms eerst te zijn en ook de uitleg van de tekst te beïnvloeden. Soms voel ik er een angst onder die de verkondiging van een vertrouwenwekkende boodschap al bij voorbaat in de weg staat. En dat terwijl de Schrift zelf al zoveel boeiends en schokkends heeft te bieden. Wat is er mis mee om gewoon te beginnen met de tekst en even te laten zien hoe mooi, vreemd, schokkend, indrukwekkend enz. die is? (...)

Ik wil maar zeggen: denk liever nog eens na over de verhalen die de Bijbel je aanreikt, dan je hoofd te pijnigen over een nieuw verhaal, dat overigens altijd ver beneden het niveau van het bijbelverhaal zal blijven. Natuurlijk kun je, vanuit het bijbelverhaal, nog tot allerlei voorbeelden komen, bijvoorbeeld dat je, als je leeft vanuit de waarde die Christus aan je toekent, je minder angstig hoeft af te vragen hoe anderen over je denken, omdat het laatste oordeel, het oordeel waarvan je leeft, niet aan hen maar aan Christus is. Kortom, ga pas over communiceren nadenken als je vanuit de tekst wat te communiceren hebt, en probeer mij niet langs andere wegen te paaien. (...)

Als je een kerkenraad hebt die hoopt dat jij als dominee het verloop kunt stuiten, kunnen de opgeschroefde verwachtingen je verlammen. Je wilt zo graag "overkomen", maar hoe? Soms moet je als je in de studeerkamer zit het hele probleem even proberen te vergeten en proberen weer dicht bij de Bijbel te komen. Daar moet je altijd dichtert naar toe, want daar staat het, wat jij aan de mensen moet gaan vertellen.

Communicatie is vers twee. In de Bijbel zelf zit heel veel communicatiekracht. Een recent voorbeeld: afgelopen zondag heb ik over Ps. 69 gepreikt, waarin David zich in grote nood bevindt: hij wordt vals beschuldigd en hij dobert zonder houvast rond in een vijandige omgeving. Als een drenkeling roept hij tot God. Wie ooit vals beschuldigd is, of het slachtoffer is geweest van pesten, in een klas, op het werk of via internet, begrijpt heel goed wat dit betekent. Het was de eerste lijdenszondag: Jezus heeft de psalm van

David overgenomen. Hoe eenzaam is Hij zijn weg gegaan: onbegrepen door de wereld die Hij liefhad, onbegrepen door zijn naaste verwanten, zelfs door zijn eigen leerlingen. Onbegrepen door de kerk ook: wij putten ons uit in acties om de kerk te redden of hopen dat het met ons bidden lukt, maar hoe vaak denken we eraan dat Hij in de hemel voor ons bidt? Denken we nog wel aan Hem bij al onze kerkelijke activiteiten? Is Hij in de kerk nu misschien niet even eenzaam als in de jaren dat Hij op aarde was? Aan toepassingen geen gebrek, vanuit de tekst. (...)

De preken die ik in de winter van 1995-1996 in Zagreb heb gehouden, heb ik allemaal bewaard. Daarin komt de "om-

geving", meer dan in een preek in een gemeente in Nederland, rechtstreeks aan de orde. Zo waren er marechaussees die in gebieden patrouilleerden waar de Servische bevolking door de Kroatiërs was verdreven. Ze kwamen door spookdorpen, waar zich soms nog wat oude mensen schuilhielden die niet mee hadden kunnen komen met de rest en die daar op de laatste restanten aan voedsel leefden. Een van de marechaussees vertelde van een paard dat uitgehongerd op een brug stond en dat niet meer het benul had dat het van die brug af moest om bij water te komen. Een bijbels tafereel. De zondag daarop preekte ik over Romeinen 8: het zuchten van de schepping, het zuchten van de gelovigen die uitzien naar het grote herstel der dingen, en het zuchten van de Geest, God zelf die dwars door alles heen bij zijn schepping blijft en niet rust voordat zij geheel hersteld is en God "alles in al-

len is". Een moeilijk gedeelte dat op een Nederlandse kansel een heel stuk uitleg behoeft om het dichterbij te brengen. In Zagreb voelde ik tijdens de schriftlezing, bij het zuchten van de schepping, al dat men het begreep. De omgeving, de verhalen, de kapotgeschoten gebouwen gingen een rechtstreekse fusie met de tekst aan. In de preek heb je dan aan een paar vingerwijzingen genoeg. (...)'

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld te Hardinxveld-Giessendam. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

@NaderBekeken

www.facebook.com/naderbekeken

www.woordenwereld.nl